

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ сваког месеца у свескама од 3 и више табака.
ЦЕНА ЈЕ: за Србију 12 дин., а за Црну Гору, Бугарску, Босну, Херцеговину, Аустро-Угарску, Румунију и Турску 15 дин. на годину

Претплата се шаље управи државне штампарије,
а рукописи уредиштву.

XVII СВЕСКА У БЕОГРАДУ, 15. СЕПТЕМБРА 1881. ГОДИНА 11

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВИСОЧАНСТВА

МИЛАН М. ОБРЕНОВИЋ IV.

по милости божијој и вољи народа

КЊАЗ СРПСКИ

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова, а по саслушању министарског савета, решили смо и решавамо:

Да се Тома Модун, супленат београдске гимназије, на основу §. 76 закона о чиновницима грађанског реда, отпусти из државне службе и да му се један пут за свагда изда из државне касе једномесечна плата.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

1 августа 1881 год.,
у Ишлу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова постављамо:

Ранка М. Лукића, практиканта конзисторије јепархије београдске, за писара треће класе конзисторије јепархије нишке.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

5 августа 1881 год.,
у Ишлу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова разрешавамо од дужности редовног члана Главног Просветног Савета пређашњег професора велике школе, а садашњег главног инспектора железнице, Михаила Петковића, због промене положаја а по његовој молби.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

5 августа 1881 год.,
у Ишлу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова решили смо и решавамо:

Да се свештеник Димитрије Алексић, писар друге класе конзисторије нишке јепархије, по молби својој отпусти из државне службе.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

5 августа 1881 год.,
у Ишлу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова постављамо:

Димитрија Алексијевића, професора нишке гимназије, за професора ниже гимназије пиротске, по потреби службе.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

15 августа 1881 год.,
у Ишлу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова решили смо и решавамо:

Да се Лазар Карамарковић, професор прве ниже гимназије београдске, по молби својој отпусти из државне службе.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

31 августа 1881 год.,
у Бечу.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова, а по саслушању министарског савета, решили смо и решавамо :

Да се свештеник Алекса Ј. Ђурић, професор београдске гимназије, као веро-учитељ, на основу §. 76. закона о чиновницима грађанског реда, отпусти из државне службе и да му се једном за свагда изда из државне касе тромесечна плата.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

4 септембра 1881 год.,
у Београду.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова постављамо :

У београдској гимназији :

За професоре :

Косту Вујића, професора прве ниже гимназије београдске, по потреби службе ;

Владимира Карића, професора шабачке ниже гимназије ; и

Сретена Ј. Стојковића, професора крагујевачке гимназије, обојицу по молби ;

У крагујевачкој гимназији :

За професора :

Ђуру Миљашевића, професора ваљевске ниже гимназије, по потреби службе ;

У I нижој гимназији београдској :

За професора :

Стевана Каћанског, професора београдске гимназије, по потреби службе ;

У II нижој гимназији београдској :

За професоре :

Јевту Ђорђевића, Петра Кречаревића, професоре београдске гимназије и Косту Црногорца, професора и директора исте школе ;

У ваљевској нижој гимназији :

За професора и директора :

Стојана Марковића, професора II ниже гимназије београдске ;

У алексиначкој нижој гимназији :

За професора :

Новака Савића, професора смедеревске ниже гимназије, по потреби службе ;

У смедеревској нижој гимназији :

За професора и директора :

Милоша Давидовића, професора и директора ваљевске ниже гимназије, по потреби службе ; и

У свилајначкој нижој гимназији :

Атанасија Вучковића, професора шабачке ниже гимназије, по молби.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

4 септембра 1881 год.,
у Београду.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова, постављамо :

За овогодишњег ректора богословије, протосинђела Никанора, професора исте школе ;

За професора богословије, Јеврема Илића, професора учитељске школе, по потреби службе ; и

За суплента богословије, синђела Фирмилијана, предавача исте школе.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

4. Септембра 1881 год.,
У Београду.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова постављамо :

Професора београдске гимназије, Светислава Вуловића, за професора историје југо-словенске књижевности у Великој Школи.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

11 септембра 1881 год.,
у Београду.

На предлог Нашег министра просвете и црквених послова постављамо :

Андру Николића, професора прве ниже гимназије београдске, за професора гимназије београдске ;

Михаила Ђуровића, професора ниже гимназије лесковачке, за професора прве ниже гимназије београдске по потреби службе ; и

Милоша С. Милојевића, професора богословије за професора и директора лесковачке ниже гимназије.

Наш министар просвете и црквених послова нека овај указ изврши.

11 Септембра 1881 год.,
У Београду.

Постављења наставника у средњим школама

Актом г. министра просвете и црквених послова постављени су:

У Богословији :

Живко Бранковић, ђакон, за предавача црквеног правила и појања, 7. Септембра, ове године.

У ваљевској нижој гимназији:

Димитрије Алексић, за предавача ваљевске ниже гимназије, 11. Септембра, ове године.

у врањској нижој гимназији:

Стеван Шарић, писар суда округа пожаревачког, за предавача, 17. Августа ове године.

у велико-градиштанској нижој гимназији:

Лука Лазаревић, предавач пожаревачке ниже гимназије, за предавача, 19. Августа ове год.

Милан Зарић, који је свршио Велику Школу, за предавача, 28. Августа ове год.

у београдској гимназији:

Мита Живковић, кандидат професуре, за предавача латинског језика, 24. Августа ове год.

у лозничкој гимназијској реалци:

Михаило Церовић, практиканат министарства правде, за предавача, 31. Августа ове год.

У нишкој Учитељској Школи:

Мијат Радосављевић, члан нишке конзисторије, за вероучитеља, 11. Септембра, ове године.

у нишкој гимназији:

Тимогије Бугарски, за учитеља цртања и крснописа, 31. Августа ове год.

у зајечарској нижој гимназији:

Милош Марковић, који је свршио философски факултет на Великој Школи, за предавача, 2. Септембра ове године.

У Вишој Женској Школи:

Милица Ковановићева, за помоћницу учитељке у Вишој Женској Школи, 31. Августа ове год.

Постављења наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова постављени су:

У округу београдском:

Светозар Арсенијевић, бивши учитељ сарајевски, за привременог учитеља основне школе у Остружници, 22. Августа ове године.

У ваљевском округу:

Драгомир Поповић, бивши учитељ, за привременог учитеља основне школе славковичке, 19. Августа ове године.

У врањском округу:

Даринка Поповићка, која је свршила Вишу Женску Школу и положила учитељски испит, за учитељку I разреда основне женске школе у Врањи, 1. Августа ове год.

Борђе Бацовић, бивши учитељ у Старој Србији, за привременог учитеља I разреда 5 одељења основне школе у Врањи, 31. Августа ове год.

У крајинском округу:

Лазар Поповић, који је свршио богословију, за привременог учитеља основне школе плавањанске, 31. Јула ове год.

У нишком округу:

Борђе Грбановић, бивши учитељ, за привременог учитеља основне школе јелашничке, 21. Августа о. г.

Марица Големовићка, бивша учитељка основне школе лесковачке, за учитељку III разреда II одељења основне мушке школе у Нишу, 25. Августа ове год.

У пиротском округу:

Јеврем Илић, писар општине талиманачке, за привременог учитеља основне школе у Шпају, 22. Августа ове године.

У пожаревачком округу:

Жиско Нешић, бивши учитељ, за привременог учитеља основне школе у Вољуји, 2. Септембра о. г.

У смедеревском округу:

Јован Ђ. Павловић, бивши учитељ и свештеник кусадачки, за привременог учитеља I и II разреда основне школе у Кусатку, 2. Септембра ове год.

У ужичком округу:

Коста Захарић, бивши учитељ, за учитеља II разреда I одељења основне школе ужичке, 2. Септембра ове год.

У црноречком округу:

Витомир Филиповић, писар општине сићевачке, за привременог учитеља основне школе у Бору, 21. Августа ове год.

У шабачком округу:

Велимир Игњатовић, бивши учитељ, за привременог учитеља основне школе у Слечеву, 21. Августа ове године.

Сима М. Јовановић, ђакон, за учитеља основне школе у Црној Бари, 14. Септембра ове год.

Премештаји наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова премештени су:

Љубомир Миљковић, предавач II београдске ниже гимназије, за предавача гимназије београдске, 7. Септембра ове године.

Сава Антоновић, предавач београдске гимназије, за предавача I београдске ниже гимназије, 7. Септембра ове године.

Михаило Рувидић, предавач лесковачке ниже гимназије, за предавача шабачке ниже гимназије, 7. Септембра ове год.

Никола Деспотовић, предавач свилајначке ниже гимназије, за предавача смедеревске ниже гимназије, 7. Септембра ове год.

Премештаји наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова премештени су:

У Београду:

Петар Марковић, учитељ основне школе вуковачке у пожаревачком округу, за учитеља II разреда основне школе палилулске, 1. Септембра ове год.

Милош Велички, учитељ у заводу за српску сирочад, за учитеља III и IV разреда вежбаонице у Учитељској Школи, 3. Септембра ове год.

У алексиначком округу:

Персида Илићева, привремена учитељка основне школе ресничке, за учитељку женске школе ражањске, 4. Септембра, ове год., по молби.

Борђе Јовановић, привремени учитељ основне школе забрђске, у пожаревачком округу, за учитеља III и IV разреда основне школе ражањске, 7. Септембра, ове год., по молби.

У београдском округу:

Димитрије Борђевић, учитељ II, III и IV разреда школе грочанске, за учитеља III и IV разреда исте школе, 9. Септембра.

Јелисавета Томићева, учитељка I разреда основне школе грочанске, за учитељку I и II разреда исте школе, 9. Септембра.

У ваљевском округу:

Савка Андрејевићева, учитељка основне школе стублинске, за учитељку I разреда основне школе обреновачке, 19. Августа ове године.

Панта Војиновић, учитељ основне школе слепчевићске, за учитеља основне школе у Стублинама, 19. Августа ове год.

Душан Милинковић, учитељ основне школе црнобарске, за учитеља основне школе рибничке, 21. Августа ове год.

Остоја Анђић, учитељ основне школе у Врелу, за учитеља основне школе бањанске, 25. Августа ове године.

Алекса Нешић, учитељ X класе основне школе бањанске, за учитеља основне школе у Врелу — с истом класом — 25. Августа ове год.

У врањском округу:

Анка Поцковићка, учитељка I разреда основне женске школе у Врањи, за учитељку II разреда 3 одељења основне мушке школе у Врањи, 31. Августа о. г.

У јагодинском округу:

Стеван Поцковић, привремени учитељ основне школе катунске, за привременог учитеља I разреда основне школе варваринске, 2. Септембра ове год.

Антоније Николић, учитељ основне школе варваринске, за учитеља II, III и IV разреда при истој школи, 2. Септембра ове год.

У књажевачком округу:

Јефта Савић, учитељ IV разреда и I одељења III разреда основне школе књажевачке, за учитеља IV разреда при истој школи, 21. Августа ове год.

Латинка Николићева, учитељка X класе II разреда 2 одељења основне мушке школе књажевачке, — с истом класом, за учитељку III и IV разреда основне женске школе књажевачке, 21. Августа ове год.

Пијада Моротванска, учитељка I разреда I одељења основне мушке школе књажевачке, за учитељку II разреда при истој школи, 21. Августа ове год.

Милија Ристић, учитељ I разреда II одељења основне школе књажевачке, за учитеља I разреда при истој школи, 21. Августа ове год.

Симо Јеротић, учитељ II разреда I одељења основне школе књажевачке, за учитеља III разреда при истој школи, 21. Августа ове год.

У крушевачком округу:

Михаило Милошевић, учитељ II, III и IV разреда основне школе бруске, за учитеља III и IV разреда исте школе, 10. Септембра.

Стевана Грабовчева, учитељка I разреда основне школе бруске, за учитељку II разреда исте школе, 10. Септембра.

У крагујевачком округу:

Владимир Ковачевић, учитељ основне школе рибничке, за учитеља I разреда II одељења основне школе крагујевачке, 19. Августа ове год.

Михаило Милосављевић, учитељ I разреда II одељења основне школе крагујевачке, за учитеља III разреда II одељења при истој школи, 19. Августа о. г.

У крајинском округу:

Љубица Илићева, учитељка X класе основне школе салашке — с истом класом, за учитељку III и IV разреда основне женске школе у Неготину, 25. Августа ове год.

Миленко Пауносић, учитељ VIII класе основне школе луковске — с истом класом, за учитеља основне школе салашке, 25. Августа ове год.

У нишком округу:

Сретен Драговић, учитељ основне школе сићевачке, за учитеља II разреда III одељења основне школе нишке, 21. Августа ове год.

Милош Радовановић, привремени учитељ X класе основне школе у Печењевцу, за привременог учитеља X класе основне школе у Црвеној Јабуди, 31. Августа ове године.

Тодор Алексић, привремени учитељ у Црвеној Јабуди, за привременог учитеља основне школе у Печењевцу, 31. Августа ове год.

У пиротском округу:

Илија Радосављевић, учитељ II разреда II одељења основне школе пиротске, за учитеља IV разреда исте школе, 7. Септембра.

У пожаревачком округу:

Станоје Божић, учитељ X класе основне школе рапаначке — с истом класом, за учитеља основне школе црљеначке, 21. Августа ове год.

Марија Николићева, заступница учитељке основне женске школе ражањске, за заступницу учитељке основне мушке школе у Трњанима, 31. Августа о. г.

Јелена Марковићка, привремена учитељка I разреда школе јабуков чке, округа крајинског, за учитељку школе дубочке, 4. Септембра, по молби.

Петар Божић, учитељ IX класе основне школе лазничке — с истом класом, за учитеља основне школе крепољинске, 31. Августа ове год.

Јелена Томићева, привремена учитељка основне школе мишљеновачке, за привремену учитељку основне школе у Петци, 31. Августа ове год.

Станоје Поцковић, учитељ IX класе основне школе у Петци — с истом класом, за учитеља основне школе мишљеновачке, 31. Августа ове год.

Михаило Стојаковић, привремени учитељ школе стамничке, за учитеља основне школе у Каменову, 4. Септембра, по молби.

Персида Јанковићка, привремена учитељка школе витовничке, за учитељку основне школе у Батовцу, 7. Септембра, ове год.

У смедеревском округу :

Милева Јованосићева, привремена учитељка основне школе трњанске, за привремену учитељку основне школе у Друговцу, 25. Августа ове год.

Василија Димитријевићева, привремена учитељка X класе основне школе крепољинске, за учитељку привремену X класе основне школе у Водњу, 21. Августа ове год.

Милосав Радојковић, учитељ основне школе кусадачке, за учитеља III и IV разреда при истој школи, 2. Септембра ове год.

Михаило Иковић, учитељ II разреда основне школе азањске, за учитеља I разреда исте школе, 4. Септембра.

Симка Иковићка, учитељка I разреда основне школе азањске, за учитељку II разреда исте школе 4. Септембра.

У њупријском округу :

Владимир Станковић, учитељ VII класе I и II разреда основне школе ражањске, за учитеља VII кл. основне школе у Сењу, 25. Августа ове год.

У ужичком округу :

Ристо Араиовић, учитељ VIII класе I разреда основне школе ивањичке, за учитеља VIII класе III и IV разреда при истој школи, 19. Августа ове год.

Јосиф Вуковић, учитељ основне школе јежевичке, за учитеља I разреда основне школе у Ивањици, 31. Августа ове год.

У црноречком округу :

Персида Стабовићка, учитељка I разреда основне мушке школе злотске, за учитељку II разреда основне женске школе зајечарске, 19. Августа ове год.

Милош Миленовић, учитељ основне школе вражогрначке, за учитеља II разреда 2 одељења основне школе зајечарске, 19. Августа ове год.

Сасоје Марковић, учитељ IX класе II разреда 2 одељења основне школе зајечарске, за учитеља I и II разреда основне школе у Злоту, 19. Августа о. г.

Милева Марковићка, учитељка VI класе II разреда основне женске школе зајечарске, за учитељку основне женске школе у Злоту, 19. Августа ове год.

Драгутин Тодорић, учитељ VIII класе III разреда 2 одељења основне школе књажевачке — с истом класом, за учитеља основне школе вратарничке, 21. Августа ове год.

Гавра Пешић, учитељ IV разреда основне школе пиротске за учитеља основне школе рготинске, 25. Августа ове год.

Лазар Поиовић, привремени учитељ основне школе у Плавни, за привременог учитеља основне школе у Вражогрнци, 31. Августа ове године.

Љубица Јовановићева, учитељка школе јасикобачке, у пожаревачком округу, за учитељку основне школе у Оштрељу, 11. Септембра ове год. по молби.

У чачанском округу :

Димитрије Петровић, учитељ I разреда основне школе карановачке, за учитеља основне мушке школе на Рашкој, 25. Августа о. г.

Лука Петровић, учитељ основне школе на Рашкој, за учитеља I разреда основне школе карановачке, 25. Августа ове год.

Милева Петровићка, учитељка основне женске школе карановачке, за учитељку основне женске школе на Рашкој, 25. Августа ове год.

Јелена Матићка, учитељка III и IV разреда женске школе чачанске, за учитељку I и II разреда исте школе, 4. Септембра.

Милева Ђорићева, учитељка I и II разреда женске школе чачанске, за учитељку III и IV разреда исте школе, 4. Септембра.

Разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова разрешени су .

У Вишој Женској Школи :

Љубица Симоновићка, помоћница у Вишој Женској Школи, по молби, 19. Августа о. г.

Драга Степановићева, помоћница Више Женске Школе, 12. Септембра ове године.

У Учитељској Школи :

Коста Таушановић, предавач полске привреде у Учитељској школи, 12. Септембра, по молби.

Разрешења од дужности наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова разрешени су:

У београдском округу:

Радосав Давидовић, учитељ основне школе оштружничке, по молби, 21. Августа ове год.

У врањском округу:

Манасије Поцковић, учитељ I разреда 5 одељења основне школе врањске, 25. Августа.

У топличком округу:

Петар Маринковић, учитељ II разреда основне школе прокупачке, по молби, 28. Августа.

У црноречком округу:

Божидар Миленковић, учитељ основне школе оштрељске, по молби, 22. Августа ове год.

Постављење чланова Испитног Одбора

ЗА ШКОЛСКУ 1881—82 ГОДИНУ

Пошто је већини чланова Испитног Одбора рок њиховом постављењу истекао, министар просвете и црквених послова, према члану 9 закона о професорским испитима, актом својим од 5. Јуна о. г. П.М. 3413, поставио је за чланове Испитнога Одбора за ову годину:

I За **Вотанику** г. др. *Јос. Панчића*, професора Велике Школе;

II За **Историју српску са земљописом** г. г. *Пангу Срећковића*, професора Велике Школе, пуковника *Јована Драгашевића*, професора Војне Школе, и *Љубомира Ковачевића*, управитеља учитељске школе;

III За **Француски језик** г. г. *Карла Арена* и *Настаса Петровића*, професоре Велике школе;

IV За **Општу историју с литературом** г. г. *Светомира Николајевића*, професора Велике Школе, *Јована Ђорђевића*, професора учитељске школе;

V За **Зоологију с антропологијом, физиологију и дејетику** г. г. др. *Владана Ђорђевића*, начелника санитарског одељења у министарску унутрашњих дела и др. *Лазара Докића*, професора Велике Школе;

VI За **Хемију и технологију** г. *Симу Лозанића*, професора Велике Школе;

VII За **Латински језик** г. *Јована Туромана* професора Велике Школе;

VIII За **Механику** г. *Љубомира Клерића*, професора Велике Школе;

IX За **Немачки језик** г. г. *Стевана Д. Поцковића*, првог секретара министарства просвете и црквених послова, и *Јована Ђорђевића*, професора учитељске школе;

X За **Упоредни земљопис** г. г. пуковника *Јована Драгашевића*, професора војне академије и *Јована Ђорђевића*, професора учитељске школе;

XI За **Руски језик** г. *Платона А. Кулаковског*, професора Велике Школе;

XII За **Педагогику и методику** г. г. *Ст. Д. Поцковића* првог секретара министарства просвете и црквених послова и др. *Војислава Бакића*, професора учитељске школе;

XIII За **Космографију** г. *Милана Андоновића*, професора Велике Школе;

XIV За **Надртну геометрију и геометријско цртање** г. г. *Михаила Петковића*, професора Велике Школе и *Димитрија Стојановића*, инспектора железничког одељења.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима окр. начелствима и управама вар. Београда и Мајдан-Пека

С више страна долазе ми жалбе од родитеља ђачких, да учитељи основних школа по пропису не наплаћују таксу за ђачке сведоџбе и да им разнолике св едоџбе издају, неки штампане, други опет писане.

У погледу првог питања, а по чл. 54. закона о таксама од 3 априла ов. год., наређујем, да се за сваку сведоџбу ђачку, ма из ког разреда школе основне, наплаћује само по *један динар*, па била она штампана или писана. На свакој такој сведоџби има се пре попуњавања прилепити таксена марка у вредности од једног динара. Штампане сведоџбе набављаће се свагда од управе државне штампарије или непосредно

или преко окружних књижара, а ја сам управи штампаријској препоручио, да увек има довољно на продају штампаних школских сведоџаба за основне школе.

Што се пак тиче писаних сведоџаба, учитељи их смеју издавати само у случају преке потребе, кад штампане не могу одмах да набаве.

Ову наредбу начелство — управа — ће саопштити свима учитељима својега округа, препоручивши им да по њој поступају.

ПБр. 5549.

24 августа 1881 год.,

У Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Ђоваковић, с. р.

**Свима окр. начелствима и управама вар.
Београда и Мајдан-Пека**

Многи учитељи основних школа, сваки пут кад уписују своје ученике у почетку школске године, имају обичај задржавати крштенице ђачке. Те крштенице доцније у школи пропадну, те тако су родитељи ученика или њихови стараоци принуђени набављати друге нове крштенице, а тиме се излажу без своје кривиде излишним трошковима.

Да се не би тако што у напредак понављало, нашао сам за потребно препоручити свима учитељима, да поднесене им при упису крштенице ђачке прегледају, па их одмах враћају ђачким родитељима или њиховим старијима, како би их могли чувати и доцније на ново употребити кад им затребају.

ПБр. 5550.

24 августа 1881 год.,
у Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

**Свима старешинама средњих школа, нижих
и виших**

Старешине средњих школа при примању ђака у школу обично и после уписа задржавају у архиви школској поднесене им крштенице, што даје повода жалбама родитеља или старалаца ђачких, особито кад се десн случај, да се крштеница у архиви школској загуби.

За уписивање ђака крштенице су потребне, да се њима, на основу закона, посведоче године ђачке, но чим се то учини и старешина се увери о ђачким годинама, онда крштеницу ваља с места вратити ономе чија је, јер заводу даље није од потребе, а може још који пут требати родитељима или стараоцима ђачким.

С тога вам препоручујем, да у напредак уредно враћате све крштенице ученичке одмах после уписа, како не би било повода да се тога ради овамо жале.

ПБр. 5622.

25 Августа 1881 год.,
у Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

**Свима окружним начелствима и управама
вароши Београда и Мајдан-Пека**

Многи учитељи основних школа обраћају ми се с питањем, хоће ли и колико наплаћивати у име своје награде за полагање приватних испита у основним школама, поред прописане таксе за државну благајну. За ове испите до сад није била одређена *стална мера* награде учитељског рада, који они по свом положају

а по приватној потреби, морају вршити ван својих послова у школи и због тога често долазе у неприлику са родитељима, који им се за ту услугу обраћају.

Тога ради одређујем, да се за полагање приватних испита у основним школама плаћа по *два динара* на сваког учитеља који у приватном испиту учествује. Од доказано сиромашних родитеља неће учитељи ништа наплаћивати.

Таксу пак од приватних испита у основним школама за државну благајну, која је законом о таксама од 3 априла ов. г. одређена (тач. 59 одељк. у школама), наплаћиваће у Београду дотични квартави, у окружним варошима окружна казначејства, а по селима среска власт.

Сваки који жели да му дете у основним школама буде приватно испитано, дужан је пре тога положити полицајској власти свога круга прописану таксу и узети од ње упутницу, која ће се за положену таксу сваком бесплатно издавати и која ће се учитељу дотичне школе или разреда показати, кад му се дете на испит доведе. Без такве упутнице учитељи неће моћи приватни испит чинити.

Ова наредба објавиће се одмах свима којих се тиче.

ПБр. 5637.

25 августа 1881 год.,
у Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

Директорима свију средњих школа

У распису од 7. Маја 1874 Бр. 2331 казато је, колико ће наставника ићи у цркву са ђацима у недељне и празничне дане.

Дознао сам да се овај распис неједнако врши и да неки наставници држећи се овог расписа мисле, да не морају ићи у цркву у друге свечане дане. С тога препоручујем директорима свију средњих школа да најтачније врше наређење горњег расписа и наређујем да сви наставници средњих школа заједно са директором буду дужни бити у цркви при призивању св. духа, при благодарењу, при причешћивању, при погребу ученика или наставника гимназиских, о св. Сави и о свима у шематизму обележним државним и народним празницима.

ПБр. 5626.

25. Августа 1881 год.
У Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

Старешинама свију средњих школа

Петнаестом тачком *упутства* за гимназије и реалке од 2. Октобра 1871 год: Бр. 4699 прописано је, да се ученику који уредно не сврши годину школску,

а жели оставити школу, издаје само резултат месечних бележака за оне месеце, што их је у школи провео, с напоменом и каквога је био владања и прилежања.

Неки управници средњих школа ово погрешно схватају, па отуда гу тачку неједнако врше. Тако они издају ђацима, о којима је овде реч, место уверења или бележака, као што је горе већ речено, права школска сведочанства, а формална сведочанства смеју се издавати само ученицима који уредно годину школску сврше и испит годишњи положе.

Овака радња тих старешина не саглашава се са законским наредбама, чини управи школској забуну и, осим тога, штетна је по родитеље ђачке због плаћања прописне таксе за сведочанства.

С обзиром на горње наводе, а у интересу упрошћења управних послова, нашао сам се побуђен наредити у том погледу ово што иде:

1. Сваки старешина завода дужан је дати ђаку, који у току школске године својевољно остави школу, уверење, у ком ће написати његове месечне белешке, добивене за време похођења школе; исто тако у уверењу има се прибележити: каквога је био владања и прилежања.

2. За та уверења наплаћиваће се обична такса од *једнога динара*. Ово исто вреди и за оне ученике који у след мењања стана или премештања њихових родитеља, прелазе из школе у школу пре годишњег испита.

Садање старешине средњих школа обраћаће свагда при предаји дужности пажњу својих заменика на овај распис.

ПБр. 5790.

30. Августа 1881. год.

У Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

Свима управницима средњих школа

Често се дешава да ђак гимназије или реалке у невреме прекида учење, остављајући школу на неизвесно време. То понајвише чине они ученици, који слабо уче, тражећи начина, којим би неповољан резултат годишњег учења и испитне белешке изиграли. Они се после служе приватним испитима и траже да га полагају на измаку исте или у почетку нове школске године, па тим начином обилазе ред законом и правилима школским прописан.

На многа питања од стране управника средњих школа, да ли да се таким ученицима на *приватним испитима* рачунају у току похођења школе добивене белешке или не, нашао сам за потребно овим објаснити свима старешинама средњих школа: да се с овим ученицима поступа као и с оним, који су у течају школске године искључени с правом на полагање испита, те да се у школи добивене оцене и приватном испиту рачунају и сматрају као годишњи резултат ученичког учења, с којим ваља поредити и *оцену приватног испита*. У осталом у свему с тим се ученицима поступа као и с редовцима и имају с њима једнака законска права.

Препоручујем вам да се у оваким случајевима у свему по овој наредби управљате.

ПБр. 5995.

3 септембра 1881 г.

у Београду.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК LXII

8. Августа 1881. год. у Београду

Били су: Потпредседник Ј. Пецић, редовни чланови: Ст. Марковић, ректор; П. Срећковић, арх. Н. Дучић, др. А. Докић, др. Валента, ванредни чланови: Св. Николајевић, Ст. Марковић, Св. Вуловић, др. Лаза Лазаревић и Ђ. Тешић.

Привремени деловођа др. Ник. Петровић.

I

Чита се записник 61 састанка, који савет прими.

II

Министарство просвете и црквених послова шаље савету на преглед и оцену књигу: »Народни Лечник«.

Одређују се за прегледаче др. Ј. Валента и др. А. К. Лазаревић.

III

Чита се реферат г. Дим. Нешића, професора велике школе, о преводу Amiot-ове геометрије:

„Главном Просветном Савету

Дознао сам од г. Плајела професора у реалци да сам осим њега позват и ја, да прегледам и оценим геометрију А. Amiot-а, коју је превео и по неким додатцима из Legendre-а попунио или изменио г. Мијајло Божијевић. Ја сам то учинио, и част ми је у овоме, што иде, поднети савету мишљење о истоме делу

О стварној вредности дела ја нећу говорити, пошто је она изван сваке сумње, јер је Amiot признат за једног од ваљаних писаца. Остаје ми дакле само да кажем, да ли је оно иначе подесно за наше средње

школе, и морам казати, да није, јер је и сувише опширно. Али баш са те велике опширности и потпуности оно би згодно било за наставнике средњих школа, који би у њему често могли потражити и наћи савета и обавештаја.

6 Јула 1881 год.
у Београду.

Д. НЕШИЋ,
професор вел. школе».

За тим се прочита реферат Д. Плајела, професора галке, о истој књизи:

„Главном Просветном Савету

Односно превода Планиметрије и Стереометрије г. М. Богичевића част ми је известити Главни Просветни Савет, да нисам мијења, да се усвоји сам оригинал као школска књига зато, што ту нису докази (теореме) доста кратко и за почетнике прегледно изведени.

И сам г. преводилац не саглашава се у свему с оригиналом, јер се је трудио, да га на више места прекроји и усаврши.

На овако дотеривање оригинала не бих се могао сагласити при превађању дела, јер онда није ни превод ни оригинал.

Према овоме сматрам за излишно говорити о ма нама самога превода.

У осталом штампало је већ Министарство Просвете превод Сондорферове Планиметрије и Стереометрије.

8. Јула 1881. год.,
у Београду.

С одличним поштовањем

Д. ПЛАЈЕЛ,
професор реалке».

Пошто се оба референта не слажу у томе што се тиче вредности :: употребе саме књиге, нити помињу што о валаности превода, савет је нашао: да су оба реферата недовољна, те да би се по њима могла донети коначна одлука о преводу поменуте књиге, но одређује да исто дело још једном прегледају г. г. Стојан Марковић професор и Мијајло Мијајиловић професор. Реферати г. г. Нешића и Плајела имају се наградити са по 36 динара.

IV

Св. Вуловић чита свој реферат о »француско-српском« речнику.

„Главном Просветном Савету

О делу »Францеско-српски речник од Настаса Петровића, део II« част ми је реферовати Главном просветном Савету ово:

1. На питање, које је Гл. прос. Савет поставио референтима за ово дело — је ли овај део франц. речника Н. Петровића онакав какав је први део — одговарам: да је овај II део франц. речника израђен потпуније и опширније — речју, боље и напредније него први. Ово би, према оном питању, био сав мој реферат. Али држим, ради саме ствари, да је потребно да речем још нешто, Тако:

2., У овом II делу фран. речника има врло много особних имена и техничких латинских и грчких речи, које се уче уз дотичне науке и које су једнаке у свим модерним језицима, као: numismatique (са свим деривацијама), Nubie (Нубија), nymphomanie, Louisiane, Numidie, Indiana и. т. д. По мом мишљењу могле би се ове речи изоставити и тиме речник скратити и за употребу лакшим учинити. Само би оне од оваких речи могле остати, које су у франц. језику претрпеле јаче гласовне или етимологиске измене. Па ни онда мислим, не би требало ређати сва извођења, као што је на пр. сад: numismate, numismatiste, numismatique, numismatographe, numismatographie. Речи пак као Habeas-corpus, imam (турски свештеник) и т. д. могле би свакојачо са свим изостати.

3., И у овом II делу фр. речника често се једна реч објашњује са неколико речи, које све једно значе или које су синонимне. Ја никако не могу одобрити овај обичај, који влада у свим српским речницима. Кад се једна реч тумачи са више речи које једно исто значе, онда је пре свега сувише и бескорисно, а после, врло често, и погрешно; јер од две »речи, које једно исто значе, једна је по правилу, или туђа, или застарела, или провинцијална, или погрешно скројена. Тако на пр. код речи hotain, која се тумачи: горд, поносит, поносан — доста је казати само: поносит. Тако долази у овом другом делу: бројитељ, бројилац; лењствовати, битанцити; тежак, тешки (овде је доста било само тежак, јер је тешки само одређена форма истога придева; кућа, дом; учитељка, наставница; и т. д. За тумачење пак синонимима ни сам никако за то, што се тако многа реч погрешно научи, јер се код ње упамти често баш оно значење, које јој најмање припада. Тако се на пр. loudrise тумачи са будалаштина и глупост, тако intime са: арисни, усрдни, срдачни, искрени; тако habile са: вешт, умешан, способан; habituel уобичајен, укорењен и т. д. Тако би се овај речник могао и с ове стране и скратити и дотерати да буде бољи, ако би писац ове напомене усвојио. —

На послетку

4., Ма да је српско тумачење овога речника у главном добро, ипак би се могло још пречистити; особито ако писац усвоји оно што је речено под 3., — што би се могло учинити и при штампању. Тако би код речи *стан* могла отпасти реч *обиталиште*; код речи *становник* — отпасти *обиталац* и *житељ*; тако би требало избацити: *обвикнути*, *непреводим*, *нетриим*, *нетриимост*, *водена богиња*, *искакати из коже*, *застрашим*, *који лежи једно на другом* (место: *што лежи*, као што свуда у оваким приликама треба ставити *што*), *обичај који постоји од ...* (место само *обичај*), *предстојање* (*imminence*), *приносење на жртву* кад већ стоји и: *жртвовање*), *непрождерим*, *нерасиравим* и т. д.

22. Јула 1881 год.

у Београду.

СВЕТ. ВУЛОВИЋ “.

За тим се прочита реферат г. Живка Недељковића, професора, о истом речнику:

„Господине,

На ваше штовано писмо од 6. Марта тек. год. част ми је одговорити вам овим, да сам довршио преглед рукописа који сте ми послали по налогу Главног Просветног Савета.

Поређењем првог печатаног дела француско-српског речника са рукописом нашао сам, да је у главном у рукопису задржан исти план, но да се он разликује од првог дела у оване:

1. Што је богатији са речима. Кад се узме да седам првих писмена од А до Г закључно у француском језику садрже скоро $\frac{2}{3}$ речи, а други осам од Н до О закључно само једну трећину, даље да у рукопису по мом рачуну мислим да ће бити на 8000 речи, онда излази да су у првом делу изостале врло многе речи и да је рукопис готово за половину богатији.

2. Акцепције појединих речи боље су обрађене и има више фигурних израза и особина у рукопису него у првом делу. Ако се упореди ма која реч са више акцепција из првог дела са ма каквом речу из рукописа, одмах ће се увидети оно што горе рекох (сравни *être, faire, esperance* итд., са *jour, jeu, noir, main* и т. д.).

3. Класирање акцепција у неколико је пошло на боље. У првом делу класирање махом је неприродно. Прво значење речи *cadeau* на прилику је шара, шарено почетно слово, од XVI века *cadeau* значи забава, гостба (*J' aime les visites, les cadeaux, les promenades, en un mot toutes les choses de plaisir* у Молијеровом *Mariage forcé*), а тек у најпозније време *cadeau* значи дар, поклон. То неприродно класирање може се ви-

дети у већини речи из првог дела, *balancer, champ* итд., а код *danger* и *gagner* није ни споменут етимолошки смисао. У рукопису пак писац се у неколико послужио *Littre'* - овим *Dictionnaire de la langue française*, и за то је класирање акцепција испало природније у већини речи из рукописа. Ова промена у класирању акцепција служи на част увиђавности пишевој а рукопису даје већу вредност.

Из свега доведе казаног излази, да је други део француско-српског речника знатно коракнуо на боље.

На завршетку имао би приметити, да би добро било, кад би писац обележио речи које се налазе у његовом лексикону а које су или застареле или се врло слабо употребљавају, као: *jà, jaçoit que, icelui, icelle* итд., речима *застареле*, што у првом делу није учињено.

Шаљући вам рукопис натраг част ми је, господине, назвати се вашим поштоваоцем.

13. Јула 1881.

у Београду

Ж. НЕДЕЉКОВИЋ,
професор».

На основу тих реферата савет је мишљења да се други део француско-српског речника може примити и о државном трошку штампати, пошто се по примедбама г. г. рефераната поправи, а да ее сваки реферат награди са 50 динара.

За тим је потпредседник закључио састанак.

САСТАНАК LXIII

20. Августа 1881. год. у Београду

Били су: потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Ст. Марковић, ректор; арх. Дучић, арх. Нестор, ректор; др. Л. Докић; Свет. Милосављевић; др. Ј. Валента; М. Миловук; др. В. Бакић; варедни: Ст. Марковић, професор, Свет. Вуловић; Андра Николић; др. Л. К. Лазаревић и Ђ. Тешћ.

Привремени деловођа Стев. Д. Поповић.

I

Прочита се писмо министра просвете и црквених послова од 20. Августа ов. г. ПБр 546), којим се одређује за перовођу Главног Просветног Савета Стеван Д. Поповић, секретар министарства просвете и црквених послова, на место г. др. Ник. Петровића, који је добио одсуство на месец дана.

Савет узима на знање.

II

Прочита се протокол 62 састанка од 8 Августа о. г. Усваја се.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

III

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 14 августа о. г. ПБр. 5163 позива Главни Просветни Савет, да донесе своју одлуку о томе: има ли г. Коста Петровић, кандидат философије, квалификације потребне за наставника средњих школа.

Савет, пошто је размотрио извод школских сведочанстава о свршеним наукама, који је г. Коста Петровић уза своју молбеницу приложио, нашао је, да г. К. Петровић има обичну квалификацију за предавача природних наука у средњим школама, ако је заиста слушао оне науке, које се у изводу спомињу, а о томе да се добије уверења, узео је старање на се министар у горњем свом акту.

IV

Писмом министра просвете и црквених послова од 14 августа ове године ПБр. 5033 спроводи се Савету »Логика,« коју је израдио г. Петар Радуловић, управник српске учитељске школе у Карловцу, да је он оцени по унутрашњој вредности њеној и за које би школе била употребљива.

Савет одлучује да ово дело прегледају и оцене г. г. др. Мих. Вујић, професор В. Школе и др. В. Бакић, професор учитељске школе.

V

Министар просвете и црквених послова, писмом својим од 14 августа ов. г. ПБр 5182, враћа Савету дело кривице г. Владимира Станковића, учитеља у Ражњу, да савет предложи, коју је меру казне за служио тај учитељ за разне кривице своје, кад није толико крив, да би га због истих требало отпустити из службе.

Савет је узео у размотрење све кривице г. Влад. Станковића, као и једну нову тужбу, која му је с горњим актом противу истог учитеља спроведена, и нашао је: да је г. Владимир Станковић разним својим поступцима постао немогућан у месту у коме је и да би га требало преместити у друго које место, које не би било горе од Ражња нити сувише удаљено.

VI

Министар просвете и црквених послова, писмом својим од 17 августа ов. г. ПБр. 5204, спроводи Савету на мњење молбу г. Мијајила Церовића, практиканта министарства правде, да ли исти има ону квалификацију која се законом тражи од оних, који желе добити наставничко место у средњим заводима.

Савет пошто је размотрио молиочево школско сведочанство о свршеним наукама у философском факултету у Бел. Школи, одлучио је, да г. Мих. Церовић има обичну квалификацију за предавача филошко-историјских наука у средњим школама.

VII

Писмом министра просвете и црквених послова, од 17 августа ов. г. ПБр 5237, спроводи се Савету молба г. Мил. Каракашевића, књижара у Сомбору, којом нуди на откуп књигу »Домаће Животиње« од Мите Нешковића, учитеља, да би Савет дао своје мњење о потреби и цени исте.

Савет одлучује, да ову књигу прегледају и оцене г. г. др. В. Бакић и Борислав Б. Тодоровић, професори учитељске школе.

VIII

Др. Л. Докић реферује усмено о »Зоологији«, коју је по немачким ауторима израдио г. Драгутин Дедић, предавач зајечарске ниже гимназије и наменио за више разреде средњих школа.

Референт наводи, да је у овом делу прилично доста нетачних и непотпуних дефиниција и у потврду тога наводи неколика места из рукописа. У опште ово је дело слабо израђено, а нарочито општи му део. И посебни је врло површно израђен, као на пр. о црвима паразитима. У опште у научном погледу на нижем је ступњу ово дело, но досадашња Зоологија од др. Ј. Панчића. На послетку дело ово не одговара ни наслову своме. Према томе не може се никако препоручити за школску књигу.

Референт изјављује на послетку, да он за преглед и оцену овог дела не тражи никакав хонорар.

Услед ове изјаве референта др. Л. Докића поведе се реч у Савету о томе: да ли треба награђивати реферате и онда кад се усмено поднесу.

После подужег већања о томе,

Савет одлучи с 13 гласова противу 3, да се усмени реферати не награђују. (Један се члан Савета уздржао од гласања).

После тога прочита др. Јов. Валента свој реферат о истом делу. Тај реферат гласи :

»Просветном Савету

Потписани је примио дело: Јестаственица за више разреде гимназије од Д. Д. I део Зоологија, на оцену коју и у идућем подноси.

Велика је баш сада незгода: што се наставни план налази већ на прагу, а тек новим наставним планом има се тачно одредити 1. разред, у ком се има са колико часова недељно тај предмет и у ком обиму предавати; 2. Програм, и на основу тако утврђеног, наставног плана и програма има се тек учебна књига написати, учила набавити.

За то је потписани тог мњења; да се не упушта у подробно научно оцењивање овог рукописа, јер скоријем ће се сва са законом прописана условија

испунити и онда биће време да се по углављеном програму напише књига. Потписани тим више има разлога такво мњење просветном савету поднети: што је школска литература за сада добром књигом заступљена а то је зоологија од проф. Ј. Панчића, која се и у довољној количини у државној печатњи налази; за то нема нужде ма какво друго дело примити, кад ће се скоријем ова условија испунити, нужна: да се до добре учебне књиге дође.

Потписани мисли: да се пуним правом од сваког писца учебне књиге захтевати има: да напише бољу учебну књигу од оне, која се сада употребљује, (да њу још боље дотера од садање зоологије) и то према садањим назорима и ван сваке сумње доведеним фактама; али кад поднешено дело остаје испод научне вредности садање књиге, кад не одговара начелима савремене науке, онда је већ то такав недостатак: да се препоручити не може. 2. учебна књига за зоологију, како за више тако и за ниже разреде, не може се данас ни замислити без многобројних слика; као што је то Зоологија Томеја — Беница — Фрича —; то је начело у свима културним државама примљено и остварено, Томеова је Зоологија са 600, Беницова са 1000, Лаунисова са 800, Фричева са 400 слика снабдевена, камо тек француске учебне књиге, а ни једна не кошта више од 4 — 5 динара. И наша је просветна управа примила то начело. Покорњикова се зоологија за ниже разреде већ пет година налази у изради; кад је то начело за ниже разреде у дело проведено: тим више се мора и за више разреде остварити и применити, јер добра т. ј. верна природна слика потпомаже учење и лакше сватање н. пр. код Томеја за органе човечијег тела; а тако што у овом делу нема.

3. Пошто сам цео рукопис у 74 табака прочитао набрајам у кратко следеће најважније недостатке: 1. Израда појединих делова веома је неравна, све безкичмене животиње заузимају 16 а кичмене животиње 5—4 табака. У безкичменим су животињама читаве класе просто изостављене. Што се за праживотиње (протозоје) наводи, није ни за нижу гимназију довољно.

Али и у партијама детаљног описа појединих класа кичмењака влада та иста несразмерност. Сисари су сувише опширно, рибе сувише скучено израђени.

2. Подела самог јавот. царства је застарела, није обзир узет на научна начела савремене науке. По Клаузу је подела у VIII кола, данас се дели I коло на V класа а не на IV, јер се рептилије и амфибије јако по свом развјетку разликују.

3. Каже се и наводи се: да је дело написано по Клаузу, Шмарди, Лаунису и другим опробаним писцима, али у ствари кад се сви ти аутори сравне — није тако. Да се држао писац Лауниса или Беница

испала би књига сасвим другојачије. Један и други дају у свакој класи тако аналитичан преглед свију редова и родова, да се за сваку животињу бар род тачно наћи може, о чему у овом рукопису ни трага нема.

Сама подела сисара је лошја, но што је пре 20 година Панчић извео; јер се не узима на развјетак младунца ни најмањи обзир, а то је једно од главних начела данашње научне зоологије.

Тако је природопис хелминта (глизта) у Панчићевој зоологији много бољи но у овом рукопису а ко поље зна шта је у последњих 20 година у природопису глиста урађено: тај ће такав недостатак тек умети надлежно оценити.

4. У самој изради органа човечијег тела (уво, око) така је површиност: да је н. пр. лавиринт у 3 реда споменут а никако описан. О Кортијевом органу, о законима звука и примени занат органа чула, дакле о физиологији слуха и вида ни спомена, што је све у Панчићевој зоологији лепо разложено.

То само наводим као примера ради, и за то смо тог мњења: да се то дело не може препоручити за учебник виших разреда гимназије.

у Београду.

15 Јула 1881.

Др. Јован Валента“, с. р.

Како се оба референта слажу у томе, да се »Зоологија« Драгутина Дединца не може примити за школску књигу, то и Савет одлучи, да се исто дело не може препоручити за школску књигу.

После тога Савет одлучи, да се реферат др. Ј. Валенте о овом делу награди са 40 динара.

IX

Министар просвете и црквених послова писмом својим 20 од Августа о. г. ПБр 5002, позива Савет, да му да своје мњење, има ли г. Јован Хобиш потребне квалификације за учитеља цртања у средњим школама.

Савет је размотрио диплому, којом је молилац од питомца артилеријског одељења војне академије у Бечу постао потпоручик у аустријској војсци, и нашао је, да је тај докуменат недовољна основа, по којој би се могло оценити, има ли г. Хобиш квалификације за оно за шта се моли или нема.

X

Прочита се писмо г. Стевана Тодоровића, професора Реалке, којим изјављује, да би послато му дело »Систематично теоретично-практично настављење у геометријском цртању« од г. Јов. Дерока требало послати професору Нацртне Геометрије.

Услед тога Савет одлучује, да се умоли г. Мих. Валтровић, чувар Народног Музеја, да поменуто дело г. Јов. Дерока прегледа и оцени.

САСТАНАК LXIV

27. Августа 1881. год. у Београду

Били су: Потпредседник Ј. Пецић. Редовни чланови: Ст. Марковић, ректор; ајх. Дучић; арх. Нестор, ректор; Др. Л. Докић; Др. Ј. Валента; М. Миловук; Др. В. Бакић; Борислав Тодоровић; Др. Л. Лазаревић; Ђ. Тешћ.

Привремени деловођа Стеван Д. Поповић.

I

Прочита се протокол 63. састанка. Савет усвоји.

II

Министар просвете и црквених послова, писмом својим од 26. ов. мес. П Бр. 5547, спроводи молбеницу г. Војислава Стојковића, званичника Трговачког Суда, на мњење: има ли молилац потребне спреме за учитеља гимнастике.

Савет, пошто је разгледао поднесена документа, нашао је: да г. В. Стојковић није довољно квалификован за учитеља телесног и војног вежбања.

III

Писмом министра просвете и црквених послова од 26. ов. мес. П Бр. 5592, пиље се Савету молбеница г. Павла Штокера, на мњење: има ли молилац претходне школске спреме, да му се може дозволити да полаже испит из музике, гимнастике и немачког језика.

Савет, пошто је размотрио поднесена документа, нашао је: да се г. Штокеру може дозволити, да пред стручном комисијом полаже испит из музике и гимнастике, пошто претходно положи испит из Српског језика. Из Немачког језика не може полагати испит, јер нема квалификације за то.

IV

Одбор дисциплински реферује о кривизи г. Радивоја Ковачевића, учитеља основне школе у Криваји, у шабачком округу. Дисциплински одбор исказао је мњење: да г. Радивоје Ковачевић није више за учитеља, јер су до сада многе казне над њим употребљене. Потпредседник стави на гласање мњење одбора дисциплинског.

Савет одлучи са 7 противу 5 гласова: да се не усвоји мњење одбора дисциплинског.

После тога Савет одлучи, да се предложи министру просвете и црквених послова, да се г. Радивоје Ковачевић казни казном каква се по закону као највећа — осим отпуста из службе — може одредити, и да се *последњи пут* опомене, да се поправи.

V

Прочита се реферат гг. др. Л. Докића и Л. К. Лазаревића о »Изводу из Анатомије«, од др. Р. Х. Мајера, које је за потребу учитеља, учитељске школе и ђака средњих школа превео др. Лаза Пачу. Тај реферат гласи:

»Главном Просветном Савету

Разгледали смо дело *Извод из Анатомије. Спомобна књига за учитеље, учитељске школе и ђаке средњих школских завода од Др. Р. Х. Мајера. Превео Др. Лаза Пачу.* Већ сам наш учебни распоред искључује могућност да се ово дело може примити. Чиста анатомија, без икакве апликације на физиологију, у обиму од пуних 19 штампаних табака велике осмине, може једино и искључно занимати лекара, а изучити се само на лешу. Анатомија пак *без икакве примене* исто је тако бескорисна, као што је и сухопарна. Отуда она не може занимати никога, који не мисли све оно што из ње научи употребити у даљем изучавању човечијег организма. А у овој књизи има на пр саме остеологије више од 3 штампана табака. Набрајају се поједини мишићи с њиховим инсерцијама, побрајају гране артерија, које могу имати готово само хируршког значаја и т. д. Једном речи ово је потпуна анатомија, која је изгубила практичан значај тиме, што је малена за учење на лешу, а и сувише велика за учење по сликама.

По нашем дакле мишљењу а и по самом наставном плану, нама не треба чиста анатомија без физиологије; и сам преводилац овога дела, које је намењено како он вели: „у првој линији учитељима“, па онда ђацима учитељске, средњих и велике школе и још и ширем читалачком кругу, чини га излишним тиме, што вели да је превео и Хекслијеву физиологију, а она има већ толико анатомије, колико треба за разумевање физиологије. Па и свака друга дисциплина (зоологија, упоредна анатомија и т. д.) има увек толико човечије анатомије, колико јој је потребно.

Како дакле нисмо мишљења да се дело прими, то се нећемо ни упуштати у оцењивање самога превода, и у језик, који у њему влада.

Београд 24 Августа

1881 год.

Др. Докић,
Др. Л. К. Лазаревић.

На основу прочитаног реферата одређених референата Савет одлучи: да се »Извод из Анатомије«, у преводу др. Л. Пачу-а, не може примити за школску књигу.

После тога Савет одлучи, да се поменути референтима изда у име хонорара по 36 динара на свакога за преглед и оцену тога дела.

VI

Гг. др. В. Бакић и Борислав Тодоровић реферују усмено о књизи: »*Домаће животиње*«, коју је израдио Мита Нешковић, учитељ, и коју на откуп нуди књи-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

жара М. Каракашевића у Сомбору. Референти налазе, да је ова књига добро написана и методички добро распоређена. Језик је у њој правилан и чист. Књига се може откупити по понуђеној цени као помоћна књига ученицима учитељских школа и учитељима основних школа.

Услед ових реферата Савет одлучује: да се од књиге »Домаће животиње« од Мите Нешковића може откупити 200 комада, по 60 пара, за поклањање ученицима III и IV разреда основних школа и за библиотеке учитељских школа. Осим тога може се препоручити и за књижнице основних школа.

САСТАНАК LXV

4. Септембра 1881. г. у Београду

Били су: Председник др. Ј. Панчић; потпредседник Ј. Пецић. Редовни чланови: П. Срећковић, арх. Дучић, арх. Нестор, др. А. Докић, др. Ј. Валента, М. Милуок, др. В. Бакић. Ванредни чланови: Ј. Туроман, Св. Николајевић, Ст. Марковић, Љ. Ковачевић, Свет. Вуловић, Бор. В. Тодоровић, и Ђ. Тешић. Привремени деловођа Стеван Д. Поповић.

I

Прочита се протокол 64. састанка.
Савет га усвоји.

II

Министар просвете и црквених послова, писмом својим од 3. ов. мес. ПБр. 5947, пише Савету молбеницу и школско сведочанство г. Димитрија Алексића, који је свршио историјско-филолошки факултет, на мњење: има ли молилац квалификације за предавача у средњим школама.

Савет, пошто је размотрио поднесена документа, нашао је: да г. Димитрије Алексић има обичну квалификацију за предавача историјско-филолошких предмета.

III

Претписом министра просвете и црквених послова од 4. ов. мес. ПБр. 5964, пише се Савету на оцену школско сведочанство г. Јована Поповића — Јаворца —, бившег предавача бив. ужичке гимназије, на мњење: има ли г. Јаворац потребне квалификације за предавача у средњим школама.

Савет, размотривши школско сведочанство г. Јов. Поповића — Јаворца — нашао је: да исти има врло добру квалификацију за предавача историјско-филолошких предмета.

IV

Министар просвете и црквених послова, актом својим од 4. ов. мес. ПБр. 6035, пише Савету штампани »Предлог закона о основним школама«, с пози-

вом, да на њ учини своје примедбе, не сумњајући да ће Савет поклонити томе предмету сву своју пажњу, како би се исти предлог могао што потпунији изнети пред Народно Представништво, које ће имати такође рећи последњи суд о њему да рече.

Савет, после подужег већања о томе: да ли да се овај пројекат одмах упути нарочитом одбору или да се одложи до идућег састанка, на коме би сваки члан Савета могао казати о предлогу што има, како би се изабрани одбор према разлозима који би се чули могао управљати, одлучи: да се овај предлог упути одмах нарочитом одбору. У тај одбор бише изабрани: г. г. др. В. Бакић, Милорад П. Шапчанин, Стеван Д. Поповић, Димитрије Јосић и Живан Живановић.

V

Председник заказа да ће се састанци Савета од сада отпочињати у 4 сата по подне у одређене дане.

САСТАНАК XLVI

9. Септембра 1881. год. у Београду.

Били су: председник др. Ј. Панчић; потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: П. Срећковић, арх. Дучић, арх. Нестор, др. А. Докић, др. Ј. Валента, М. Милуок, Свет. Милосављевић, др. В. Бакић; ванредни чланови: Ј. Туроман, Свет. Николајевић, Ст. Марковић, Љ. Ковачевић, Свет. Вуловић, Бор. Тодоровић и А. Николић.

Привремени деловођа Ст. Д. Поповић.

I

Прочита се записник 65. састанка.
Савет га усвоји.

II

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 5. Септембра ове год. ПБр. 6080, спроводи Савету школско сведочанство Милоша Н. Пејиновића, који је свршио философски факултет Велике Школе, на мњење: има ли молилац потребне квалификације за предавача у средњим школама.

Савет, пошто је размотрио послати докуменат нашао је: да г. Милош Пејиновић има обичну квалификацију за предавача историјско-филолошких предмета у средњим школама.

III

Министар просвете и црквених послова писмом својим од 9. Септембра ов. год. ПБр. 6093, спроводи Савету молбеницу г. Љубомира Ђорђевића, приватног учитеља француског језика, заједно са три документа, на мњење: има ли молилац потребне квалификације за предавача француског језика у средњим школама.

Савет, пошто је размотрио послата документа,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нашао је: да г. Љубомир Ђорђевић има квалификацију за предавача француског језика.

IV

Председник објави да је на дневном реду претрес *»наставног плана за учитељске школе«*, који је упућен био нарочитом одбору.

Љубомир Ковачевић реферује у име одбора, да се у том наставном плану предлажу ове измене:

Наука хришћанска да се предаје у сва три прва разреда, а не само у I и III разреду, као што је предложено од савета професора учитељске школе, и то по мњењу арх. Нестора и Николајевића да се распореди овако: у I разреду Историја цркве, у II разреду Познавање обреда, и у III разреду Свето писмо, т. ј. одабране приче истога.

Љ. Ковачевић пристаје, да се уврсти и Познавање обреда у II разреду, али не пристаје да се Свето писмо одлаже за III годину, него по предлогу *учитељске школе* да остане у I разреду, а у III разреду да дође Историја цркве.

Даље одбор предлаже, да се за Српски језик у I разреду одреде 3 часа место 4, Примењена педагогика да се исто тако предаје с 3 часа место с 4.

Ј. Пецић предлаже, да се не улази у специјалну дебату о наставном плану Учитељске Школе него да

се прво поведе општа дебата о истоме. Ако се на то пристане, онда ће он имати да примети да се начелно не слаже с предложеним наставним планом, јер је рад да се пресега обрати пажња на педагошке предмете, који треба да се предају са свим опширно као што захтева стручна спрема оних који се уче у тој школи. Даље сви остали предмети који су у свези с педагошким, да се предају што практичније. И најпосле да се сви општи, споредни предмети пређу у главноме у прва два разреда, а за трећи и четврти да остану стручни — педагошки — предмети.

У след овога поведе се реч о томе: који предлог треба узети за основу дебате, па пошто Л. Ковачевић изјави, да он од своје стране пристаје, да се наставни план Учитељске Школе удеси према примедбама г. Ј. Пецића, и пошто и др. В. Бакић изјави, да професори Учитељске Школе одустају од првашњег предлога, који је састављен у време кад још нису биле познате измене у наставном плану гимназијском, то Главни Просветни Савет после подужег већања одлучи с 11 гласова противу 4 (двојица нису гласала), да се наставни план Учитељске Школе поврати попуњеном одбору, у који — пошто Николајевић изјави да у истом не може учествовати — да дођу поред два стара члана још ови: Ј. Пецић, др. В. Бакић, Јован Ђорђевић, Бор. Тодоровић и Димитрије Јосић.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

за 1880—81 школску годину

VI

ИЗВЕШТАЈ

Г. Јанићија Поповића, професора крушевачке ниже гимназије, о основним школама у крушевачком округу

Господине министре,

По наређењу вашем од 7. Маја ове године ПБр. 2277, и упутству од 14 истог месеца ПБр. 2978, ја сам прегледао основне школе у округу крушевачком, те ми је част поднети вам свој извештај у овом што следује.

Прегледање сам извршио у 17 школа мушких и две женске. Стопањска је школа, као што и сами знате, затворена пре неког времена, што јој се учитељ запоио. У четири мушке школе било је по четири, у једној само два млађа, а у осталима по три разреда. Само два млађа, разреда нашао сам у Мајдеву. Тамошња школа била је затворена до пре две године због ратних неприлика, и прве године имала је ђака само за I. разред. У Шиљеговцу је отворена школа у почетку месеца Новембра пр. год., и у њој би ове године

било само I разред да се случајно нису тамо преселили из других школа једна ученица II. и два ученика III. разреда. Крушевачка женска школа је са четири, а третеничка са три разреда. У неколико школа училе су и девојчице с мушкарцима. Највише девојчица било је у кожетинској школи, тако да би се тамо могла отворити и женска школа, кад би само општина била кадра да поднесе трошкове око ње. Колико је ђака у којој школи уписано, колико их је на испиту било и колико их је свршило разреде, види се из прилога под А¹.

Нема сумње да је законом од 21. Марта ов. год. и законом од 31. истог месеца знатно подигнута важност основне наставе у нас. Несумњиво је и то, да су баш та два закона — нарочито онај од 31. Марта — учинила јак утицај на све учитеље, те је већ овогодишњи рад у основним школама уродио обилатијим плодом, него што је досле рађао. Пређе се могло десити да се и по који учитељ с добром спремом бројао у лоше; сад се, рекао бих, многи провреднио и вра-

¹ Овај се прилог не штампа.

тио добрима, где му је и било место, ма да су старе сметње настави остале и даље. Мени је мило што могу рећи, да од триесторо наставника у овом округу само су двојица врло мало урадили а један ништа. Код четири наставника нашао сам добар успех, код 13 врло добар успех, а код 9 одличан. Какве сам оцене ком наставнику дао, види се из прилога под В¹.

При давању оцена имао сам на уму тачку 5 упутства, али сам се највише обазирао на знање, методу, вољу и постојаност у раду учитељском и на успех ђачки. А да бих што правичније и сигурније оценио успехе, ја сам нарочито из српског језика и рачуна испитивао све ђаке у свим школама. Где је било мање ученика, тамо су испитани сви из свију предмета. На испиту прозивао сам једнога по једнога ученика и опредељивао партије из сваког предмета, из којих сам желео да ученик буде питан. Питао сам и сам, али нисам имао нужде да то чиним свуда, до у школама невештијих учитеља или са свим мало спремних за учитељски посао с намером, да првима покажем како ваља радити, а код других да видим шта се радило и да брже свршим испит. Слаби учитељи испитивали су, гледајући у књигу, и кад ја одредим шта ће се питати ученик, ваљало ми је најпре њих обавестити о питању, па после чекати, док они нађу у књизи. За тим се окупило редом питање за питањем све на памет и понајчешће без смисла. Код таквих учитеља, — срећа само што их је било са свим мало — дешавало се и то, да ја предложим једно питање а они дају ученицима друго, да ја прозовем једнога ученика а они изведу другог под именом прозваног. Ето за то сам морао предузимати сам испитивање у школама слабих учитеља, али ипак и њима сам давао прилике да из свију предмета питају, е да бих се сигурније уверио о њихној неспреми.

Приметио сам, да су моме начину питања поклањали пажњу махом сви млађи учитељи, од којих се можемо надати да ће по времену бити одлични наставници, јер су одмах за тим и сами састављали питања краћа, одређенија и према ступњу дечијег развитака јаснија.

Дневник рада само је неколико њих водило, и чудновато је да су га махом водили слабији наставници, док од одличних само учитељке крушевачке женске школе и учитељ трнавачки. Место дневника сви одлични и гдекоји врло добри, управо најбољи, наставници имали су програме. Једни програми били су тако нашироко изведени, да управо садрже целе предмете у свој опширности. Најбољи програм оваке врсте имао је учитељ III. разреда у Крушевцу. Други су програми истина краћи, али испреплетани разлозима учитељевим тако, да се из њих види цео рад и начин рада учитељевог. Најбољи програм оваке врсте имао

¹ И овај се прилог не штампа.

Ур.

је учитељ III и IV разреда у Трстенику. Право да речем оваки програми више су ми се допали него дневници рада, у које се обично заводе само паслови по јединих партија без икаква објашњења.

Уверен сам да је двоје-троје одличних наставника заводио редовно дневне радове у своје дневнике али сам се уверио и то, да многи спреме те дневнике, на неколико дана пре доласка ревизоровог. Овако вођење дневника проиграло је намеру, ради које је прописано да се воде.

Већина учитеља није имала ни дневника ни програма и кад сам их запитао за узрок, једни бацаше кривицу на општинске власти, што им не дају писаћи материјал уредно, а други на неуредно долажење ученика у школу.

Прозивницу и књигу уписницу водили су сви наставници, а списак каштига нису само учитељи сталски и велушки.

Разматрао сам списак каштига, па сам нашао да је веома мало ученика кажњено за псовке, безобразне речи и крађе, већ готово сви за обичне дечије несташности и недолажење у школу и цркву. Највише је казнио учитељ I и II разреда школе кожетињске (њих 95) — али он је имао и највише ученика (96) — а за тим учитељ трнавачки (66), наупарски (61), плешки (36) итд. У већини спискова видео сам забележено по 6, 8, 10, највише до 20 кажњених, а међу тим понашање деце у неким школама и темпераменти гдекојих учитеља сведоче ми, да ти бројеви нису са свим поуздани. Ја сам стекао убеђење да се и ови спискови као и дневници воде већином тек форме ради, да се има шта показати надзорнику, ако затражи.

Списак књига и инвентар ствари водили су сви наставници. Форма спискова није једна иста у свим школама. Где је више наставника у једном месту, тамо један рукује књижницом. У местима, где има и мушких и женских школа, књижница је у мушкој школи. Приметио сам да је готово у свим школама са променом учитеља мењат и списак књига. Управо сваки ново-постављени учитељ имао је — тако да речем — страст да прави нов списак, а ако је пређашњи што упропастио, он то није ни завео. Где сам нашао да је што упропаћено, ја сам препоручио учитељу да изнађе, у списак заведе и у књижницу унесе. У многим књижницама нема најнужнијих књига, којима би се учитељи помагали при предавању, а готово у свима (и најмлађим) заступљена је белетристика. Где год сам ову празнину приметио повереницима и кметовима, свуда сам чуо изјаве да ће општине набавити књижницама својих школа све, што буде нужно, само да им се каже поименце шта. Ради тога, мислим требало би саставити спискове књига, без којих ни једна школа не сме бити, па их доставити и општинама и

учитељима да се по њима управљају. И у будуће да се набављају најпре оне нове књиге, које на основу одлуке Просветног Савета препоручи министарство. А да се књижице наших основних школа не би расту-рале и штетиле, и да би се с њима свуда једнако ру-ковало, — нужно би било набавити свакој школи по једну потврђену књигу за списак књига, па да се она никад не мења. Колико је која књижица бројала, књига, види се из прилога С².

Учитељи наших основних школа у опште распо-лажу са врло малим бројем учила, ма да се без ових не може ни замислити очигледност у настави, а без очигледности разумевање онога, што се учи. У свим се школама кубури; само где више, где мање. Учи-тељи, који разумевају свој посао и раде га с вољом, довијали су се и стварали учила за своје ученике из материјала, којим су располагали, а у колико је било природно могуће. Код њих је мање кубуре било; деца се бар нису мучила. Такових учитеља нема много. Већина поред све добре воље и лепе жеље није се могла готово ничему довити. У школама таквих учитеља мучили су се и ученици и учитељи. Ми немамо, као што рекох мало час, довољно способних наставничких снага на одмет. Масу наших учите-ља, бар у овом округу, чине учитељи обичне спо-собности, који с вољом раде свој посао. Кад би овима пружили сва наставна средства, учинили би то, да би они поред ваљаних упутстава с већим знањем преда-вали а ми рачунали на сигурнији успех.

Готово сви учитељи жалили су ми се да им уче-ници долазе у школу врло неуредно. То ми је дало повода да сумирам изостанке, а онда сам их у неко-ликим школама набројио толико, да је на једнога уче-ника пало по 80, 90, и преко 100 дана. Било је истина и болести, али ја нисам бројио у изостанке и дане бо-ловања, већ само оне кад су ученици изостајали по вољи својих родитеља. Највећу неуредност у овоме нашао сам у срезовима јошаничком и крушевачком. Најуредније су доходили у школу ученици из среза козничког.

Приметио сам да у селске школе иду већином сиротна деца. Неки од учитеља причаше ми, како кме-тови ослобађају многу имућнију без икаква узрока, а за то их нико не повлачи на одговор. Да те самовоље и неодговорности кметовске није, заиста би биле пу-није школе: међуречка, рибничка, бањска, велућска, павличка.

Селске општине обично ничим не помажу ни нај-сиромашније своје ученике, и ако су то дужне чинити по «закону устројства основних школа од 11. Септем. 1863. год». Где су општинске власти тако разумеле закон, тамо су сиромашни ученици били без књига и других ђачких потреба преко целе године. Најмање су се

2 И овај се прилог не штампа.

бринуле о сиротним ученицима ове школске општине: врњачка, велућска, наупарска, мајдевска и сталаћска.

Пре него сам побројио све прилике, које су спре-чавале и прекидале правилан ток рада по школама и задржавале поступно напредовање у настави, није ми било могуће казати у колико сам се послужио тачком 5. упутства, коју сам напред само споменуо. Сад бих опет могао поновити, што сам већ на једном месту казао, да је овогодишњи рад учитељски куд и камо озбиљнији него других година и да је већина учитеља могла да доскочи свим сметњама, те заслужила да јој се оцене не дају с обзирима, него по заслуги. Уверен сам да би и она мањина, на којој сам применио поме-нуту тачку 5., с неким изузетком постигла боље ре-зультате, да су мало повољније прилике биле за њу. Па то ми је и дало повода да према њој — на основу закона и упутства о надзору — поступим блаже. У прилогу В примењено је према којим сам учитељима имао обзира.

У колико сам се напред похвалио озбиљним ра-дом бар већине наших учитеља, у толико ми сад теже пада што морам рећи, да сам готово у свакој другој школи наилазио и методу и обим наставе другачије. Управо сваки је наставник радио, како је знао и умео, као да је на свету само он наставник, као да нема и других школа близу његове. Значајно је да се у томе често разликују и сами некадањи питомци наше учи-тељске школе. Те тако колико год има наставника, толико исто има начина у настави, и колико год има разлике у спреми наставничкој и правцима васпитања и образовања њихнога, толико је разнолика и маса знања, што се деца даје. Тешко је све те разлике испричати до ситница, јер бих онда морао о сваком наставнику говорити посебице. Ја мислим да ће до-вољно бити кад кажем, да у нашој основној школи има наставника:

- 1) Који су довољно спремни за наставнички по-сао, па га и раде разумно, с вољом и успехом.
- 2) Који истина немају довољно спреме, али сво-јом добром вољом и трудом постигну често врло добре успехе, и
- 3) Који немају ни спреме ни воље и само су на штету основној настави.

Пало ми је у очи да, где има више учитеља (у једном месту), који су сложни те раде договорно, тамо је мање разноликости у настави. У такој прилици ве-лику услугу настави чине одлични учитељи, који су свршили учитељску школу, јер је њихов утицај снажан. У том погледу школе: трстеничка, кожетинска и бру-ска далеко су одмакле испред школе крушевачке. У Крушевцу и не може учитељ, који је свршио учитељ-ску школу, утицати на своје другове бар у неколикој мери, у каквој би се пожелело, с тога, што ту има

много наставника (из разних школа: учитељске школе, богословије, више женске школе, гимназије, некаквога пансиона и основне школе), што их међу њима има и у годинама, у којима се већ не учи, и што ван њихнога кола у истом месту има јачих наставничких снага. Кад би се уобичајило да учитељи походе један другог за време рада у школи, посете њихове много би брже довеле наставу до једноликости, него сва упутства која се издају у тој намери. Ну најпречи лек за то, а и за побољшање наставе у опште, био би, мислим ово: да се почешће приређују практична предавања из свију предмета, што се уче у основној школи, за све учитеље и то, ако је могуће, на више места у Србији. Тако би се чешће подгревало већ стечено знање и текло ново. Разуме се да би из тих предавања поцрпили највише користи они учитељи, који су бачени у планине и кршчеве, далеко од образованог света, као што је у овом округу Међуреч.

Поједини наставни предмети предавани су овако:

1) Српски језик. — Читање је више механично, течно, него логично; естетичнога готово и нема. Тек мало је школа, у којима деца и не мисле о оном што читају. Најлепше се читало у рибничкој школи. Врсте речи често се мешају. Најтеже се разликују придеви од прилога. Особне именице знају се, а остале врсте мешају се једна с другом. Збирне именице нико не зна. Падежа има 7, али глаголских облика нема свију. Термини се узимљу свакојаки, само не они, што су усвојени у вишим школама. Што се граматика наопако предаје, крив је неко од пређашњих ревизора, који је препоручивао стару граматiku за основне школе, књигу без икакве садржине, а кривица је доста и до тога, што се једном не избаци та књига из списка књига за основне школе па се не замени другом, или бар препоручи друга, коју би учитељи могли разумети. Ја сам свима препоручивао да читају граматiku од Ст. Новаковића, а деци није толико ни нужна ручна књига пошто се за њих не може да препоручи учење многих правила. Најбоље је граматика предавана у IV р. мушке крушевачке школе.

У народном говору овога краја нема бугаризма, али има старих и нешто неправилних облика и у неколико погрешних акцената. Такав је говор и у школи. Слушао сам где ученици и у читању изговарају облике погрешно. Само у школама најбољих учитеља навикнути су ученици да излажу своје мисли кратко, јасно и разговетно. Већина учитеља пашти се да то постигне. Најмишљенији и најлепши говор чуо сам у рибничкој школи.

Писање је већином лепо, али преписивање доста погрешно. Томе је крива нека наопака метода, која допушта деци да преписују како хоће, само да се науче писати. Писмених вежбања нашао сам у Трнав-

цима, Рибнику, Трстенику, Кожедину, Брусу и Крушевцу, али је највише по овоме урађено у Трнавцима. Најразговетније пишу ученици у школама среза козничког.

2) Наука хришћанска. — Она се одмах од почетка почиње предавати као наука о вери и учи се просто на памет. Од ове погрешке сачували су се само одлични учитељи као што су: трстенички (учитељка II разреда мушке школе и учитељи IV разреда), рибнички, бруски (старији), трнавски, кожедински и крушевачки (III и IV разреда мушке школе) тим, што су у предавању употребљавали моралне приче из Библије. У Мајдеву није учитељ преводио деци молитвице, а ученици сталашки и врбнички нису знали ни на руско-словенском језику.

Ако се предавање науке хришћанске не удеси тако да утиче на васпитање, онда би боље било у нижим разредима и не предавати је.

3) Рачун. — Благодарети рачуницама Стеве Д. Поповића, данас се још у школама само старих, или неспремних и лењих учитеља уче правила и задаци, што не налазе никаку примену у животу. Већина дакле предаје рачун очигледно, стварно. Разлике има само у толико, у колико је који наставник више или мање разумео корист од те науке. И у овом се одликују вредни питомци учитељске школе. Дивно је било видети како готово сви ученици III и IV разреда школе трстеничке разрешавају усмено толико компликоване примере, за које, кад би се писмено рачунало, не би била довољна табла школска. Сви учитељи у срезу трстеничком, козничком и јошаничком као да су постигли најбољи успех из рачуна.

Приметао сам да се у неким школама предавало у I разреду до 20 по рачуници Стеве Д. Поповића, у неким а преко 20; а у неколиким само до 10 према распореду.

4) Историја Срба. — Српска историја предаје се по књижици, прописаној за тај предмет. Предмет је важан, а из њега слабо што трајно остаје деци у памети. Погрешка је у томе, што се у предавању само ређају догађаји и личности без описивања, без разумевања. Године се веома штеде, те се у неким школама не помињу ни код најважнијих догађаја. Боље и више, него у ручној књизи дечијој, предавали су српску историју само неколики наставници. Најбоље је предавана у трстеничкој мушкој школи. Учитељ већушки није је ни започињао.

5) Историја општа предаје се онако као и српска, а како за њу нема ручне књиге, остављено је учитељу да сам одабира шта ће предавати. Избор је често погрешан и некористан за основну наставу. Учитељи IV разреда крушевачког и трстеничког поклонили су већу пажњу историји словенских народа и добро израдили

своје лекције. Само тешко је преписивати, те би ваљало спремити нарочиту ручну књигу.

6) Познавање домовине и света предаје се у опште непотпуно, гдешто и погрешно. У неколико школа знали су ученици само да опишу школу, да кажу кад почињу годишња времена и да поброје највеће реке и брда у свом округу. Учитељи: ведушки, сталашки и врбнички нису ни толико предавали. Напротив учитељка П. разреда мушке трстеничке школе више је по овом предмету урадила, него што се распоредом тражи.

7) Земљопис. — Земљопис Србије предаје се по ручној књижици, у којој има погрешака. Учитељи, који за те погрешке не знају, предају као што је наштампано. У 2—3 школе још се учи (по старијем издању) да је Ниш у старој Србији и да у Србији има 1200000 становника. Највећа је погрешка у предавању оба земљописа, што се предмети, места, окрузи, земље не уче у свези једно с другим, него се говори о свачем као засебној целини. Одличнији учитељи чували су се те погрешке. Поред тога они су чешће изводили своје ученике у поље и тамо их упознавали с првим појмовима из земљописа. Најбоље је предавао земљопис у трстеничкој мушкој школи (методом синтетичном).

Ваљало би што пре прерадити земљопис Србије и израдити све потребне мапе за основне школе а од свију најпре мапу Србије и балканског полуострва.

8) Познавање природе. — За предавање природних наука у основним школама ми имамо најмање наставних средстава и немамо никакве ручне књиге. Поред тога тим је наукама одређен врло кратак рок за учење и стављене су у разред, који је прилично оптерећен предметима, те се немају кад ни предавати као што ваља. Из тих узрока познавање природе у нашим основним школама предаје се већином недовољно а у гдекојим школама сведено је на просто ређање класа. Једном речи овај се предмет предаје у нас најслабије. Способнији наставници праве изузетак, јер га они обрађују врло добро и предају са успехом, него њих је мало. Код неких из овога кола наставничког виђао сам збирнице минерала, а на једном месту још и инсеката, амфибија и хербаријум. Све су то они с ученицима купили и уредили. Најбоље је предавано познавање природе у трстеничкој мушкој школи, за тим у Трнавцима у Брусу и Крушевцу.

9) Црквено-словенском језику поклања се у опште најмање пажње. Поред тога читанчица је пуна погрешака, које учитељи нису у стању поправити. Неке школе као и да немају овога предмета у распореду.

10) Женски рад рађен је у свим женским школама по распореду. Радови, за које су потребне веће алатке, мало су рађени у школама где има повише ученица а учioniце су мале. За такове послове ваља

имати нарочиту собу са особитим намештајем, јер се у скамијама не могу да раде.

11) Телесно вежбање предавано је по упутству у свим школама, мушким и женским, само у врбничкој није ништа. Млађи наставници постигли су у овоме врло добре успехе.

12) Црквено певање предавано је такође по распореду у свим мушким школама. У гдекојим школама певане су и народне и патриотске песме. Штета само што се све пева без осећања, невешто и погрешно.

На крају овога прегледа имам да додам још и то — што нисам код сваког предмета напоменуо — да се у свим школама опажају најбољи успеси из читања и писања, рачуна, историје, земљописа и науке хришћанске, са малим изузетцима. Разуме се да је у школама најбољих учитеља одличан успех у свему, али тек претегну: рачун, природне науке, земљопис и историја.

Из свега, што сам догде казао о настави у опште и о наставним предметима посебице, и што сам приметно приликом ревизије а нисам овде споменуо, изводим ово:

Данашњи наставни материјал у нашим основним школама непотпун је, једностран, недовољан, не саставља целину. Са овим хоћу да речем то, да у њему нема свију наставних предмета, потребних за основно образовање. Са свим је кратко време за које се свршава основно васпитање и образовање, те је наставни материјал доста утрпан а лоше размештен. За то сви наставници удешавају све, што раде, најпре за испит, па тек онда и за примену у животу, ако им остане времена. Онолико колико је наставног материјала прописано, то већина наставника употребљава некорисно, невешто. У деце се не буди интерес према науци, не развија воља и потреба за саморађу и мало скреће пажња на васпитање. Иначе се предаје доста, и деца науче много, али све за време, од испита до испита. За то се мало ко и користи оним знањима, што се тамо предају. Жалосна је то корист, кад нашој омладини после 3—4 године, пошто сврши основну школу, остане од свију наука цигла писменост (читање, писање, рачунање). Писменост је само средство, пут који може одвести образовању, а није то исто што и образовање. И тако наша основна школа, овака каква је данас, не може да послужи као самостална чињеница васпитању и образовању народном, и њен утицај није јак, трајан и плодан да чини велику разлику између онога који је учио, и онога који није. А за све ово нису толико криви наставници, колико »устројство« самe школе. —

Само у неколико школа нисам затекао поверенике, те сам их морао чекати од прилике по један час. Иначе су свуда мене чекали.

У неким местима разумели су 5. члан закона о надзиравању школа тако, да је свака општина (не свака школска општина) изабрала по два повереника, те их је дошло у школу по неколико, и сви су захтевали да им се запишу имена у књигу уписници. Велим запишу за то, што их је било много неписмених. У такој прилици потписивало се по њином договору и пак онолико, колико закон прописује.

Само повереници школе кожетинске, бруске и шиљеговачке известили су ме о потребама својих школа. У другим местима нису никакве изјаве чинили.

Како су ове године изашла нова правила о грађењу школа и школског намештаја, мислим неће бити с горега, ако рекнем коју више о школским зградама у овом округу нарочито с тога, што сам и иначе имао да кажем неколико примедба о неким. Школских зграда има од две врсте: или по плану, или без икаква плана, поправљене какве старе кућерине и удешене за школу. Школе по плану или су од тврде, или од слабе грађе. Од тврде су грађе: међуречка, трстеничка, павличка, плешка, бруска, врбничка, напарска и крушевачка мушка, у којој је и нижа гимназија, а од слабе: велућска, бањска, кожетинска, трнавачка и мајдевска. Без икаква плана ове су школе: сталаћска, рибничка, шиљеговачка и крушевачка женска. Врњачку школску зграду нисам уврстио нигде за то, што је то приватна својина, узета под кирију. Најлепше су школске зграде у Трстенику, Међуречу, Плешу, Брусу и Крушевцу (мушка школа). Међуречка и плешка одговарају плану најбоље, јер је у њих учионица готово изолисана од станова: ђачког и учитељског.

У свима селеким школама учионица и стан учитељски и ђачки под једним су кровом а у Кожетину

и Брусу учионице и станови учитељски под једним, стан ђачки под другим. У Трстенику су под једним кровом и мушка и женска школа (само што обе имају засебне излазе на улицу, али и заједничку авлију) и станови за учитељку и једног учитеља. У овој школи нема стана за ђаке, а врло је нуждан, јер би тамо ноћивало око 20 ђака.

Ученици, који ноћују у школи, спавају, где их је мање, на општим креветима, а где их много има као у Брусу, онда и на поду. Храна им је у опште врло слаба. Кад је пост, једу хлеба и лука, и ретко кад скухају насуља. У мрсне дане једу хлеба и сира, где где и сланине. Сву храну допосе им укућани њини свакога 1 или 5 дана.

Ни једна школа нема термометра ни вентила. Скоро ни једна није одавна кречена. На више места сами су учитељи кречили учионице поред истих и своје собе. То су учинили и учитељи и учитељке крушевачке.

На послетку да напоменем један леп обичај у овом округу. На име у срезу јошаничком свака глава пореска даје уз порез и по по динара на трошкове школске, па се из тога новца плаћају служитељи школски и набављају књиге, мапе, хартија, креда, сунђер и т. д. Штета само што не дају више, да би могли и школе оправљати, те да не зависе оправке од појединих општина, које врло немарно тај посао врше. Прирез на трошкове школске купи средња власт, а чиновник, који њима рукује, никоме не полаже рачуне, те се не зна за што се по неки пут не изда плата служитељима школским по неколико месеци и за што се по неком учитељу не даду све потребе потпуно.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

У БЕОГРАДУ

Министру просвете и црквених послова¹

Господине,

Првог априла прошле године наименован сам за управитеља Народног Позоришта, а после кратког времена у ову дужност и уведен. Поред осталих брига о репертоару, персоналу и потребним хитнијим оправкама и набавкама, главну сам пажњу поклањао страни финансијско-економној. Пратећи

пажљиво сва примања и осигуравајући и учвршћујући њихове изворе, старао сам се и да издатке сведем у могуће уже границе. Но поред васколикe и непоступљиве пажње, поред свију штедња и редуција разних издатака, ја сам ипак принуђен, не налазећи довољно достигнути у силама својим, потражити ваше потпоре, господине министре.

Финансијско стање задаје велику бригу. Да је ово страховање основано, најбоље ће показати цифре, које су изложене овде само у главним зби-

¹ Г. управитељ Народног Позоришта поднео је 29. Јануара ове год. овај извештај.

ровима а поближе суме налазе се у таблицама, које су приложене у додатку.

Буџет, који сам застао за прошлу 1880 годину, био је, у главном, овај:

А. Примање :

1. Државна помоћ	29.828.
На канцеларијске трошкове	600.
2. Претплата :	
од Књаза	2.640.
од публице за ложе и седишта	10.000.
3. Доходак од представа :	
30 представа по 720	21.600.
150 представа по 300	34.500.
4. Кирија од посластичара	600.
5. Ванредни дохотци :	
а) од страних вештака	102.
б) да се наплати дуг	6.000.
в) нова представа музичне драме „Жизнь за царя“	5.000.
г) играчке, уштеде, медаље, ванредне представе и други непредвиђени дохотци	10.000.
свега дин.	<u>121.232.</u>

Б. Издавање :

Плате :

1. Управа (заступник управитељев, три одборника и писар)	2.490.
2. Представљачко особље :	
а) мушко	34.352.
б) женско	23.444.
3. Певачи и статисте	2.200.
4. Разни хонорари	2.000.
5. Свирачи, техничко особље, билетари, новчар и газно особље	30.396.
6. Набавке	8.300.
7. Набавке потрошне	8.650.
8. Ванредни трошкови	9.400.
свега дин.	<u>121.232.</u>

На крају априла прошле године навршила се била половина рачунске године. Кад по буџету, цело годишње примање износи 121.232 динара, онда долази :

на шест месеци 60.616.
на месец дана 10.102, 66.

Међу тим за поменуто по године пало је на каси :

1. Од 71 представе, у претплати	25.501, 70.
2. Од 13 представа, изван претплате	8.150, 60.
3. Од Његовог Височанства	1.050.
4. Од претплате на ложе	3.008.
5. Од претплате на седишта	3.202.
6. Од кирије	354.
7. Од страних вештака	35, 50.
8. Непредвиђеног дохотка и казни	1.741, 20.
9. Наплаћена дуга	80.
10. Државне помоћи	14.652.

И тако цело примање за шест месеци износило је динара 57.775, 75.

Ова сума, подељена са шест показује месечни доходак (место 10.102 по буџету) у 9.629, 29.

Дакле, мање него што буџет гласи:

за месец дана	473, 37.
за шест месеца	<u>2.842, 42.</u>

За истих шест месеца издато је:

1. На плату целокупног особља	46.409, 59.
2. На остале потребе	11.383, 39.
3. На исплату зајма кредитноме заводу (44 лист парт.)	3.525.

свега потрошено дин. 61.317, 98.

Кад се од ове суме одбије поменута шестомесечна привреда у 57.775, 75.

излази разлика од дин. 3.542, 23.

Осим ове разлике били су преда мном још ови неисплаћени рачуни:

1. Куманудићу за дрва	540.
2. А. Петровићу за платно	229, 40.
3. Стари рачуни за нафту	132.
4. Обућару Николићу	50.
5. За купљени угаљ	120.
6. Игњатијевићу старј рачун (?)	40.
7. Бакалину	30.
8. Које где мањих рачуна	50.

свега неисплаћених, старих рачуна 1.191, 40.

Ка овоме додана показана разлика од 3.542, 23.

Показује целокупни недостатак за шест месеца 4.733, 63.

(или у дукатима: 394 и 5 динара).

С погледом на ову разлику у примању и издавању, и да би се на крају рачунске године учинила колико је могућно мањом, још је у почетку априла, времену за отказ многим уговорима, отказана служба неким члановима и служитeljима, чиме је добивено годишње уштеде на 7912, полугодишње (од 1. апр. до краја 1880) 3.956.

Даље је отказана служба помоћнику шапача, чиме је смањен издатак годишње у 864, полугодишње у дин 432.

Како је у исто време и главни шапач напустио дужност, то је и његово место (од 1680 динара) попуњено другим, јевтинијим (за 1000 динара), чиме је уштеђено годишње 680, полугодишње 340.

За тим су, све у цели приштеђивања, укинати ови издатци:

1. На певаче месечно по 204, за три месеца 612.
2. На плату Хреље Поповића 450.
3. На плату г. Ружићеве 360.
4. На плату М. Рајковиће 228.
5. На плату помоћника гаса 360.

Свима изложеним редуцијама смањено је издавање на 6.798. динара до краја 1880.

Како се у првој половини рачунске (1880) године, која својом привредом треба да издржи $\frac{2}{3}$ године, показала разлика у 4733, 63 динара, како се у добу извршених мера штедљивости потпуно знало да до краја октобра неће ући у касу буџетске суме

- а) наплата дуга у 6.000.
- б) доходак од представе «Љизнь за царя» 5.000
- в) дохотци од игранака, уштеда, ванредних представа итд. у 10.362,

свега дин. 21.362.

како је настајала летња, незарадљива сезона, то је (с погледом на поменуте постигнуте уштеде) учињена ревизија буџета и утврђен овај

БУЏЕТ

на време од 1 маја до краја октобра 1880.

А. Примање:

1. Државна помоћ (за шест месеца) 14.610.
 2. Помоћ Његовог Височанства. 1.584.
 3. Претплата на седишта и ложе 3.790.
 4. Представе изван претплате (30 по предрачуну, дано 13, остало још 17. Како је оволико немогућно дати за 6 месеца, то је стављено само шест по $692\frac{2}{3}$ — место 720 динара по буџету —) 4.156.
 5. Представе у претплати (по буџету било их 115. Дано до краја априла 71. До половине јуна стављено 18, а у септембру и у октобру узето 24. На 18 представа у мају и јуну узето по 250 = 4.500, а на 24 представе у септембру и октобру узето по 300 динара = 7.200) 11.700.
 6. Процент од вештака странаца 40.
 7. Дуг г. П. Димића 1.200.
- свега 37.080.

Да би се примање увећало, колико је могућно примакло суми издавања, одлучено буде, да се дружина пошаље у Шабац, да привреди бар 6.000. те да тако, до краја октобра, буде свега примања дин. 43.080.

Б. Издавање:

1. Управно особље 540.
2. Представљачко особље
 - а) мушко 13.045.
 - б) женско 9.275, 88.
3. Свирачи 6.336.
4. Техничко особље 5.365.

WWW.UNILIB.BG
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Намештај би се имао новом материјом пре-
вући, пребројити, а, који треба, и позлатити. Нешто
би се имало купити и новог.

Дворана позоришна тек је ове, после то-
ликих година, у нечему поправљена. А сад би се
имале тапетовати ложе и на њима ставити нове
драперије (јер ове старе не могу послужити ни
годину), а за сунчаник (Sonnenbrener) имао би се
набавити нов штит од Маријиног стакла да свет-
лост одбија доле, да се, без довољног ефекта, не
локализује и растурује по плафону.

Газометар са целим својим прибором, цевима
и кљуновима, очекује такође што скорију помоћ.
Бар један повећи део цеви и кљунова да се до је-
сени замени новима, те да на тај начин добијемо
боље готово двоструко појачано осветљење.

Према овоме, чега се имадох част најповрш-
није дотаћи, види се да показано примање и из-
давање прошле (1880) рачунске године не може
служити за мерило при склапању предрачуна за
1881 рачунску годину, него да се морају узети у
достojно призрење све разнолике, неодложне по-
требне, па проценивши пажљиво с коликом најскром-
нијом сумом могу бити задовољење, — тек онда
приступити склапању правога буџета. Да се тражи
ванредна помоћ за подмирење овогодишње буџетске
разлике (618 дук. цес. 1 динар и 25 пара), а
буџет да обухвати цифре примања и издавања, по-
казаног на крају рачунске 1880 године, то би зна-
чило оставити позориште на садашњем пруду, док
се, у врло скорој будућности, не разбије о први
већи талас новчани: значило би и даље овако на-
тезати, крпити, очевидном мизеријом срамотити се
у кући пред млађима и јавно пред публиком, на-
шом и странском, па опет задуживати се код при-
ватних, а на крају године припадати влади и на-
родном представништву за ванредну помоћ, што је
вазда и немилостиво и врло проблематичнога успеха.
С погледом на ово, и полазећи од основе: да је
по наш национални и културни живот народно
позориште врло корисна, и с тога потребна уста-
нова, којој се због 10 или 20 хиљада динара не
сме живот одузимати, састављен је и узимам слободу
изложити вам овај:

Б У Џ Е Т
за рачунску 1881 годину

А. Примање:

1. Државна помоћ	29.301
2. Помоћ Њег. Височанства	2.640.
3. Претплата на ложе	5.000.
4. Претплата на седишта	4.124.
5. Представе у претплати (108 по 328 динара)	35.450.
6. Представе изван претплате (20 по 602 динара).	12.043.
7. Кирија од посластичара	600.
„ од гостионичара	432.
8. Процент од странских вештака	100.
СВЕГА ДИН.	89.690.

Б. Издавање:

1. Исплата дуга	7.200.
2. Исплата интереса на овај дуг	624.
3. Плата позоришном одбору (че- тири одборника)	1.920.
4. Плата мушком представљачком особљу	27.000.
5. Плата женском представљачком особљу	16.000.
6. Плата свирачком особљу с ка- пелником	12.000.
7. Плата техничком особљу	11.100.
8. „ административном особљу	3.840.
9. „ газном особљу	2.016.
10. „ за редитељство	2.208.
11. Награда билетарима	680.
12. Додатак муш. особ. на певање	2.052.
13. Додатак жен. особ. на гардеробу	2.108.
14. Додатак жен. особ. на скупоћу	680.
15. Певачи, певачице и статисти	2.490.
16. Разни хонорари: на певање, на попуњење оркестра о већим пред- ставама, за суделов. нечланова	1.000.
17. Набавка књига за библиотеку и стручних журнала	200.
18. Награде за преводе и оргинале	700.
19. За преписивање дела и улога	500.
20. За препис музикалија	450.

21. Трошкови хаљинарнице и набавка новог одела	2.000.
22. Декорације: оправке старих и набавка нових	3.000.
23. Оправка намештаја.	150.
24. Набавка нафте	2 000.
25. Исплата старих ретората	900.
26. Трошкови газне фабрике и набавка угља	500.
27. Огрев за 1878 и 1881	3.204.
28. Набавка реквизита и трошкови око представа	300.
29. Штампање улазница	480.
30. Тангијеме композиторима и књижевницима	500.
31. Унутрашња оправка и унутрашњи разни трошкови	1.200.
32. Трошкови неподвижни	800.
свега дин.	110.002.

Кад се с предрачуњеним расходом пореди примање у 89.690 динара, онда се показује разлика у 20.132.

Ова разлика, као што се види, не може се избећи поред садашњих сума у партији расхода. Сви предвиђени издатци, што се тиче плата, стављени су према обвезама које се имају наспрам чланова, а што тиче других набавака и оправака узете су суме најумереније. Претходним напоменама објашњују се готово сви изложени *издатци*. Овде имам част обратити вашу пажњу само на два издатка; први од 564 динара на исплату дрва за 1878, други 900 на исплату ретората. Први издатак није исплаћен у 1880 што га суд није још био тражио а други издатак можда ће се дати пребити за угаљ, који је држава за време ратова узела у службу од позоришта.

Што се тиче сума у примању ту налазим за потребно приметити вам, да је приход од представе у предплати од 350 сведен на 328, изван претплате од 720 на 602. Ово је учињено с тога, што се такав приход од представа показао у минулој рачунској години. Међу тим примање од ложа било је 1880 у 3194, а ове ће врло вероватно, бити 5000; јер се у најновије време појавило више претплатника,

поглавито због високе пажње, којом Њезино Височанство одликује овај просветни завод.

Из целог овог списка изволили сте се уверити, да је била до сад, а да ће и у напредак штедња бити у горњем челу међу начелима, по којима управљам заводом, који ми је поверен. Али и штедња има својих последњих граница, иза којих настаје област стагнације и опадања. Преко тог последњег Рубикона прелазити значило би смрт установе, а ово је било и остаје изван програма свију наших државника. Опстанак и развитак ове тако корисне установе, уверен сам да толико лежи на вашем срцу, да нећете допустити да дође до тога последњег стања, а још мање да са свим престане живети под вашом егидом. Надајући се у ваше и државне владе најтоплије заузимање и у што обилатију потпору Народног Представништва, слободан сам предложити да се показана разлика у буџету у 20.312 динара измири на овај начин:

1. Дуг у 7200 динара и 624 динара интереса да се подмири привредом од лутрије. Ову лутрију удејствовао бих уз припомоћ просвећеног и родољубивог женског друштва и његових подружина у отаџбини. Ја се надам потпуном успеху ове мере, јер би се око ње живо настало. За ову лутрију очекујем ваше одобрење и наређење, па да се одмах предузму потребни даљи кораци.

А ако се не би усвојила лутрија, којом се у последње време много служило, па бојати се недовољнога успеха, онда би се уз обећану припомоћ женскога друштва, приредиле две игранке, једна по Васкреу, друга идућих месојеђа, које би донеле довољно дохотка за подмирење овога дуга.

2. Од г. Петра Димића, бившег главног благајника, наплатиће се, у течају ове године, осигурани дуг у 1200 динара.

3. Државна потпора имала би се увећати с 12.000 динара годишње.

Поменути дуг био би измирен; неких старих издатака у напредак неће бити у буџету; библиотеке, гардероба и декорације, кад се ове године попуне, више година неће захтевати повећих издатака. И тако, с увећаном државном помоћу, моћи ће се постићи стална равнотежа у примању и издавању и управа ће имати времена да не мисли само

позоришној каси, већ да поклони довољну пажњу и репертоару, и позорници, и васпитавању чланова — представљача, дакле, после толико младих, ући ће у еру година родних, без којих нема нормалнога развитка, нема напретка.

Кад би се државна потпора од 29.301, подигла на 41.301 динар, онда би се, ради чувања добро повучених сталних граница у буџету расхода, могла одредити стална стража (контрола) од наших признатих финансијера, којој би управитељ на крају свакога месеца подносио рачуне о свему што је потрошио и за даљи месец добио дозволу за издатке веће од најобичнијих, текућих, па тек у случају разнога тумачења од једне и друге стране

изнео би се спор на решење господина министра просвете.

С увећаном потпором управа би се потрудила да истом сад, после толико година позоришнога опстанка, поклони довољну пажњу и развитку наше драмске књижевности; већ за идућу годину написала би прво једну, а доцније две повеће награде за оригиналне драме из садашњости и прошлости нашега народа, а међу тим би одредила и хонорар једном од старијих и признатих писаца, којем су добро познати захтеви модерне позорнице, те да све наше старије историјске драме тако поправи, обнови и инсценира, да се, с много већим од досадашњег успеха, могу приказивати на нашој позорници.

Реформе средње-школске наставе у Француској

Питања о реформама средњих и основних школа одавна су на дневном реду у Француској. Французи се из све снаге труде да у том погледу напона што је досад издангубљено. У том свом раду иду врло смотрено напред, водећи рачуна како су ова или она питања школска расправљена на другом месту, нарочито у Немачкој. Како земља располаже многим научним снагама, то и сва питања која се тичу школе и школске наставе претресају се непрекидно и врло живо по многим школским листовима и другим научним часописима. Поборници овог или оног погледа на школу и њену задаћу воде жесток бој с браниоцима других начела. Нарочито питања о *наставном плану за гимназије*, а посебице још питања о класичком образовању, претресана су доста дуго, занимљиво и научно. Како су и у нас сада та питања на дневном реду, почем после свршеног распореда предмета по разредима и часовима утврђеног од стране Главног Збора Главног Просветног Савета долази *израда програма* из свију одређених наставних предмета, то неће бити с горег да видимо како су та питања расправљена и на другом месту. Истина француски лицеји и колежи друкчије су уређени по наше и друге гимназије у Јевропи; али питања наставног плана доста су слична са

свима питањима те врсте, и ми их износимо читаоцима овог листа, јер нам се чини да ће сваки у овој расправи наћи врло разложних и практичних погледа о задаћи школа као што су гимназије.

Чланак је овај написао *Едмунд Драјфус-Бризак*, уредник једног школског листа француског, који врло добро познаје уређење како француских тако и немачких средњих школа.

1.

Стање средње-школске наставе у Француској није ни из далека налик на стање у коме се данас налазе средње школе по толиким другим великим земљама у Јевропи. Законом од 1850. год. установљена је у Француској слободна настава без икаквих скоро граница. И једино се томе закону има приписати, што се на све стране почеше подизати школе, од којих у некима управљаху световни људи, но много већи број научних завода беше у рукама овог или оног братства, а нарочито у рукама језуита и с некима од њих једва се и сама држава могла утркивати. Истину говорећи мора се признати, да није било готово никакве разлике између метода по којима се предавала настава у језуитским заводима и у школама које је држава имала у својим рукама, јер основ цело-

кућне литерарне наставе чинио је латински и грчки језик, и уз то нешто мало знања из историје и математике и површно познавање којег живог језика. Овако је стање било и за све време другог царства (Наполеона III) и поред свих напрезања ондашњег министра просвете, Дирија, не може се рећи, да су се извеле какве значајне и озбиљне измене у наставном плану.

Али мисао да су реформе у настави потребне, нашла је доста речитих бранилаца и тумача. (Од најодличнијих писаца тога доба треба да споменемо само Восира, великога поборника за слободу учења, и да споменемо Лапрада, који је у својој прославленој књизи: „Убиствено васпитање“ изнео тако лених и племенитих мисли, и ако је иначе остао веран традицијама римокатоличким).

Године 1870., када они страховити догађаји задесише француски народ, мораде се општа пажња сврнути и на мане које бејаху у француској јавној настави. Толики писци од дара и способности почеше износити до ситница, у новинама и часописима, како је уређена средње-школска настава у Немачкој и какве су методе тамо по гимназијама заведене за изучавање језика и старих класика. Бреал, у својој књизи под насловом: „Неколико речи о јавној настави у Француској“, обратио је као филолог своју пажњу на изучавање језика и на методе по којима би се најзгодније могли предавати. Бутми, из политичких разлога, и као патриота, заузет мишљу како ће се у Француској воспоставити глава народна стараше се много више за опште образовање цвета оmlадинског но за масу питомаца по француским лицејима. У то време обрати се и Жил Симон, ондашњи министар просвете, старешинама лицејским са својим чувеним расписом од 15. Септембра 1872 г., у коме је изнео у клици сву данашњу реформу и коју је он доцније, пошто је дао оставку, развио у својој књизи под насловом: „О реформама средње-школске наставе“.

Жил Симон удари прво на латинске стихове предлажући да се смањи број часова писменим радovima на латинском језику по школама. Може се допустити да је ова реформа била прерана, ако ни с које друге стране, а оно једино с те, што

људи још нису припремљени били за ове новости. План Жил-Симонов пропаде, јер се појави жесток отпор, коме се придружише толики одлични чланови с учиверзитета. Но овај покушај покренуо је толике да о овом питању мисле и оставио је јак утицај који се и данас онажа. И доиста од тог доба много се шта измени и професори универзитетски подигоше свој глас и и показаше да они не деле сва она страховања и скрупуле које су њихови стари имали.

Жил Симон разложито је рекао у свом распису: „Ја бих рад био, кад би то могло бити, да ми се свака реформа иште од стране оних људи који су провели цео свој живот у размишљању о настави и који су је практиковали; да реформе произлазе из општега искуства, а не да их прописује воља само једног човека“.

Кад је Жил Фери дошао на министарску столицу, он је прихватио ову мисао свога претходника. Први корак који је учинио, био му је тај, да удеси да универзитет, што се боље и очитије може, учествује у послу који је он припремао. И тако су постала она два предлога о уређењу главног просветног савета и о академијским саветима који су после утврђени законом од 15. Фебруара 1880. године.

По новом закону уђоше у главни просветни савет, који састављаше 60 чланова, поред професора разних факултета, лицеја, учитељске школе и виших средњих школа, још и представници избрани од суплената лицејских (гимназијских), па и сами посланици избрани од учитеља основних школа, а искључени беху из савета владике и представници разних вероисповести, као и чланови државног савета и касационог суда, који су фигулисали у старом савету.

Услед измена које се учинише у саставу савета уђе у главни просветни савет још пет чланова института француског¹⁾

По закону од 15. Фебруара 1880. год. заведоше се у исто време академијски савети и уведоше се изборни начин дајући приступа професорима разних факултета, лицеја и гимназија (колежа).

¹⁾ Институт је целокупна академија наука у Француској (у Паризу).

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У крилу главног просветног савета министар је завео један сталан одбор од 15 чланова, изабран административном влашћу, коме је у задатку било само то, да руководи унутрашње послове државних школа (колежа) и да спрема предлоге који ће доћи пред главни просветни савет.

Избори су били заказани у месецу Априлу 1880. Како је у тим изборима имало да учествује 838 испитних кандидата професорских — суплената — и 525 лиценцијата (младића који су положили испит зрелости), разасутих по разним крајевима Француске, то се установи привремено један лист у Паризу, који је узео у своје руке питање реформе школске и завео споразум између лицејских и гимназијских професора

Избори су обављени 3. Априла и накнадио још 17. истог месеца. Гласање које се сврши показало да је потпуно победило питање о реформи школској.

У том просветном савету, који је највиша власт над свима јавним и приватним школама, и у коме „слободна настава“ није заступљена јаче но само са четири члана, које је сам министар наименовао, претресен је у месецу Јуну нови наставни план, који је изнео министар Жил Фери и који је стално утврђен и као обавезан прописан 20. Јула 1880. год.

Овај наставни план изазва испрва изненађење, јер у њему беше предложено не само да се промене методе, што је цео свет и очекивао, него да се и наставни предмети са свим друкчије распореде. Министар захтеваше не само да се укину задаци из стихова латинских и већи део писмених састава на латинском језику, не само што даде већег маха радovima на часу и објашњавању текста, већ он помаче латински језик из првог разреда у трећи, а грчки из трећег у шести, задржавши за ниже разреде наставу из матерњег језика, једног страног језика и првих основа из других наука.

У овом предлогу у осталом није изнето ништа ново, већ оно што се у главноме практиковало у двама слободним заводима у Паризу (у школи Монжовој и у школи Елсаској). Министар, пре него што је изишао са својим предлогом, походио је

те две школе, да би се сâм уверио, како се примењују нове методе и с каквим успехом, па да би према томе мерио оно што се ради у главним лицејима (вишим гимназијама) париским.

Главни просветни савет наименова једну комисију, названу „реформну комисију“, састављену од петнаест чланова, која рађаше под председанштвом Жил Симона и која од своје стране изнесе пред цео савет предлог који се не разликоваше од министровог предлога ни у чему другом до само у томе што учење грчког језика треба да се отпочиње у петом а не у шестом разреду, као што је министар предлагао. Комисијски предлог усвоји савет огромном већином.

Да прегледамо тај предлог у појединостима.

2.

У министровом предлогу, који је примљен од стране просветног савета, има троје да се испита: 1, нова подела наставних предмета; 2, специјални програми сваког од тих предмета; 3, методе.

По министровој замисли подела наставних предмета треба да се удеси у три наставна круга, који ће међу собом бити спојени и растављени различитим испитима. Основа ове симетричке зграде јесте матерњи (француски) језик, један страни језик и прва знања из разних наука, па на том темељу подиже се, као спрат на спрат, поступно учење латинског, па онда грчког језика, па после настава из философије и преглед наука, служећи у неку руку као круна овој школској згради.

Другим речима, десет година гимназијске настава имађаше се распоредити на три периоде, свака по три године, не рачунајући ту философију (која се обавља учи читаву годину дана). Прва периода одређена је нарочито на изучавање матерњег језика, друга више на изучавање латинског језика, а на њу се наслања у трећој периоди учење грчког језика. Природне и физичке науке, земљопис, и цртање добили су у овим трима периодима значајније место него што је пређе било, а уза њих ређају се историја, математичке науке и страни језици, који су и по старом програму били удељени као што им је одређено место у новом наставном плану. По овом начину не може ђак прећи из

једне периоде у другу, т. ј. из другог разреда у трећи, нити из петог у шести, докле не положи довољан прелазни испит.

Просветни савет мало је пореметио симетрију овог плана одлучивши да се грчки језик отпочиње у петом разреду

Да бисмо боље ухватили рачун, како су по новом плану распоређени наставни предмети, довољно ће бити да у једној таблица изнесемо број часова одређених недељно за учење разних наставних предмета, а ту ћемо уврстити и философију. Ево те таблице:

За француски језик и философију	57 часова
„ латински „	39 „
„ грчки „	21 час
„ немачки или енглески	30 часова
„ историју и земљопис	36 „
„ науке	40 „
„ цртање	20 „
СВЕГА	243 часа.

Као што се из овога види, класички језици скупа не заузимају више од једне четвртине целокупног времена одређеног за гимназијску наставу. Кад се пак узме на ум, да се матерњи језик не учи само у школи већ и у кући и од сваке руке у разним приликама, онда је дозвољено извести закључак, да је настави из матерњег језика дато у овом програму одличније место но класичким језицима и да је одређени број часова предавања довољан и предовољан. Исто тако страни језици, немачки или енглески, изучаваће се у школи скоро тако исто као и латински, а више но грчки. 40 часова на науке (природне и математичке) такође је знатна цифра. Из овог прегледа види се, да је класичка настава сурвана са свог престола, да је настава из матерњег језика главна и у зачељу; после ње долазе науке, а живи језици заузимају скоро онако исто место као и класички језици. Овај резултат пашће нам још више у очи, ако упоредимо овај француски програм с програмима немачких гимназија, у којима је за време од девет година учења одређено:

20 часова недељно на немачки,
86 „ „ „ латински,
42 часа „ „ грчки,

17 часова недељно за француски,
38 „ „ „ науке,
25 „ „ „ историју и земљопис.

То значи, да је у немачким програмима на латински и грчки језик заједно одређено нешто мало више од половине целокупног броја часова предавања.

И у аустријским програмима, који нису баш издешни према класичким језицима као што су немачки програми, опет је несразмерно више дато времена на то но у француском наставном плану. Ево како тамо стоји:

Од 190 часова одређена су 73 часа на класичке језике,
45 часа су дата наукама,
29 часова остављено је историји и земљопису, и
25 часова само остало је за немачки језик.

Ако посмотримо сваку периоду за се, наћи ћемо овај преглед, који ће нам тачније показати, какво ће место од сад заузимати сваки наставни предмет у разном добу гимназијског школовања:

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ПРВА ПЕРИОДА	ДРУГА ПЕРИОДА	ТРЕЋА ПЕРИОДА
Француски	28	9	12
Латински.	—	26	13
Грчки	—	6	14
Живи језици	12	8	9
Историја и земљопис.	12	9	12
Науке	12	10	9
Цртање.	6	6	6
	70	74	75

К овоме додајемо, да је у најстаријем разреду, у философији, од 24 часа, колико их има у том разреду,

8 одређено на философију,
3 на науке,
3 часа на историју,
1 час на објашњавање текстова класичних,
1 час на живе језике, и
2 часа за цртање.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

Као што се види, свуда је у овом склопу жртвован грчки језик. Браниоци овог језика морају се удружити и подићи њ свој глас противу тога заједно с друштвом које се образовало у Француској да ободрава младиће на изучавање грчких штудија. У једној представци коју је ово друштво управило главном просветном савету, примећује се са свим умесно, да је изучавање грчког језика драгоцено средство за умно образовање, да тај језик располаже богатством облика, гинкшоћу синтактичном, моћном логиком, финоћом и простотом у исказивању које утврђује аналитички дух у ученика и негује деликатна осећања стила; друштво вели даље, ако се хоће да ово изучавање донесе свог рода, треба да се предаје упоредо с латинским језиком, а ко га одлаже до петог или шестог разреда, тај осућује тај језик на смрт од које нема лека, јер су почеци у сваком језику дугачки и морају изгледати досадни сваком ученику у толико више што му је његов литерарни укус пробућен другим предметима које изучава у свом разреду. Ове примедбе о грчком језику са свим су умесне, као што би биле умесне и за сваки други језик; али — чини нам се — питање је рђаво стављено. Није овде реч о томе, хоће ли се од грчког језика учити мање него што треба, него је питање, је ли та настава тако важна да мора заузети знатно место у програму који је и онако јако оптерећен. Писац ових редака диви се грчком језику може бити више но ико; он је плескао Фистелу Куланжу, кад је овај онима који су га питали: шта ће грчки језик, одговорио: „Грчки језик учи човека да правилно мисли и да говори просто.“ Грчки је језик бољи од латинског, то се мора признати, али грчки језик

нема за наше јевропско образовање оне важности коју има латински језик. Латински је језик не само језик свемоћне цркве римокатоличке, него је дуго време био општи језик свију научњака, па шта више и политички језик. Напустити изучавање латинског језика, значило би укратити свету да чита у оригиналу највеће мислиоце последњих векова: Бакона, Лајбница, Спинозу и толике друге историчаре, критичаре и философе. Ако хоћемо истину да говоримо, латински је језик био, све до почетка овог века, живи језик. А може ли се то исто рећи за грчки? Па онда колико ђака зна тај језик кад изиђе из школе, и оно време што га утросе на изучавање тог језика није ли скоро узалуд страћено време? По нашем мишљењу, овај је разлог био који је по одавна створио у јавном мњењу струју противну изучавању грчког језика по гимназијама и који је одлучио и министра и савет у ономе што су предложили и доконали.

Треба се склонити па допустити, да од грчког језика не треба учити више но само онолико колико треба онима који ће, доцније, дубље моћи проићи у тај језик, а да их у томе не задржава незнање првих основа тога језика.

Довољно ће бити, ако већи број ученика дође до тога да оцене у некој мери, кавав геније веје у грчком језику, упознавши се с оним из етимологије што ће им бити од користи за матерњи језик, а узор-дела из грчке литературе нека читају у ваљаним преводима, у којима није оскудице (на француском језику). Помицање наставе грчког језика и одређујући јој скромно место у гимназијској настави, није никаква новост, већ је само признање онога што је морало по одавно бити.

(Свршиће се).

НАУЧНА ХРОНИКА

XII

Норденшилдова путовања на северни пол

У последње време много је раћено да се земљина површина што боље испита и проучи; врло много путника ишло је у разне крајеве наше земље, да тамошње пределе испитају и опишу. Путовали су и у оне пределе у којима су људи настањени као и у оне где

људи не живе. У ова последња путовања спадају и путовања на северни пол, у којима су људи ставили себи у задатак да што даље продру на север, ма да је то спречено многим тешкоћама а нарочито мразом. Јер чим путници мало даље оду на север, већ више не могу да путују на лаћама, него се сад отварају ледени глечери преко којих је врло тешко путовати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Сад се иселе из својих лађа па на саоницама, које вуку северни јелени и пси, путују даље на север борећи се на сваком кораку са непојамном ладноћом и многим зверовима н. пр. белим медведима и т. д.

Од свију многих путовања која су у последњим десетинама година предузимана у цели испитивања земљине површине, од највеће су важности и значаја Штанлаја и Норденшилда; први је путовао кроз »тамни део света«, а последњи на северни пол око северне обале Азије до Берингове мореузине. Оба путника предусретана су сваким признањем и одликовањима каква потпуно заслужују према својим смелим предузећима; не може се описати она почаст с којом је пре кратког времена дечекан у Норвешкој Норденшилд са свог последњег путовања на северни пол. Оба та путника толико су услуга учинили науци да све друге путнике стављају у присенак. Штанлај није у првом почетку ставио себи у задатак да испитује Африку, него је тек поступно дошао на ту мисао. Он је у почетку био обичан туриста, а осим тога није имао ни довољног научног знања, што му истина није толико ни сметало по што је иначе био врло даровит. Норденшилд, који се још у младости одао природним наукама, био је у велико спреман још пре него што је прво путовање предузео. Осим тога имао је доста искуства, која је на својим честим путовањима по северу прикупио. Има још неке разлике између та два велика светска путника. Штанлај је путовао сам, јер истина њега су пратила три европска помоћника, али они су по спреми и образованости стојали много ниже од њега, те му нису ни могли бити од врло велике помоћи. Норденшилд пак био је увек окружен неколицином младих научењака, како би његова путовања учинила већу услугу науци. Штанлај нам је описао земље у којима живе милијони људи; он је отворио нове путове трговини и саобраћају, а цивилизацији непрегледно поље за рад. А Норденшилд нас упознаје са природом залеђеног севера, и износи нам пределе пуне и ненасељене. Кад би заслуге оба та велика путника мерили, не би претегла ни једна страна, јер су обојица велики по сваки у својем раду.

Нисмо ради да улазимо дубље у путовања Штанлајева, која су може бити више или мање познатија; овој хроници дао је повод последњи пут Норденшилд на северни пол, који је свршен прошле године, па говорећи о њему у исти мах прегледаћемо у кратким потезима ранија путовања на северни пол у опште, а нарочито ранија путовања Норденшилдова, која ћемо закључити са прошлогодишњим.

Индија је одавно позната европским народима са својег богатства; пре више стотина година људи су тражили у разним правцима путове којима ће најбрже доћи до ње. У тој цели предузимана су путовања

на северо-запад око Северне Америке, као и на северо-исток око Азије. Познато нам је да је та иста жеља натерала и Колумба да нађе Америку. Уљоби и Барент изгубише у шеснајестом веку и живот, тражећи краћи пут за Индију, и све до најновијег доба нико није могао отићи на север даље од источног врха »Нове Земље«. Истина још је раније постојала нека веза између Белог мора и Печоре и утока Оба и Јенисеја, но то се постизало малим чуновима које су морали местимице преносити преко суве земље.

Тек за владе руске царице Ане, нећакe Петра Великог, почело се збиљски мислити о томе, како да испитају научно образовани људи сибирско ледено море. До године 1734 знало се нешто врло мало, и то са свим несигурно о тим пределима, и то већином у колико се могло дознати од плачканичких Козака. Истина они су још 1598. године дошли до утока Јенисеја, 1630. до Лене, 1638. до Јане и Индигирке, а мало доцније и до Колиме и њихове становнике приморали да им у сировим кожама плаћају данак; они су често одлазили на чамцима и малим лађама у ледено море, надајући се ма каквој добити — но све то као што се по себи види, није имало никаквог научног значаја. Приче измишљене о том путовању у северно ледено море, и о предметима, који су тамо нађени, изгледају да су тако исто истините, као и приче из старе грчке митологије.

У прво доба највише су се занимали Руси испитивањем северног дела наше земље. Тако године 1734 руска влада изда заповест да се спреми више експедиција у исти мах, којима ће бити задатак да пропутују и испитају целу сибирску обалу почев од Белог мора па до источног врха Азије. У тој цели направиле неколико лађа у Архангелу, у Тоболску, на реци Обу и у Јакуцку на реци Лени и ставиле их под команду искусних морнарских официра. Једна од тих експедиција имала је да иде од обала Белог мора до ушћа реке Оба; друга од утока Оба према истоку, трећа од утока реке Лене према западу а четврта опет од утока Лене по према истоку.

Ово прво предузеће због неискуства и недовољне спреме имало је да претрпи многе незгоде. По поред свију несрећа прва експедиција заиста стигне тек у години 1737 до ушћа реке Оба. Друга експедиција за седам лета не пређе преко 75° и 15', дакле била је још доста далеко од северног врха западног полуострва Тајмира и враћала се на зимницу увек у реку Об или у Јенисеј.

Трећа експедиција изађе из реке Лене, године 1735, проведе прву зиму у ушћу реке Оленека, идуће године настави пут и допре врло близу до северног врха Азије, но лед је примора да се врати натраг. Са великом муком и после многих тешкоћа једва дође та

експедиција у пређашње зимње пристаниште у Оленеку, после чега њен заповедник лајтнант Прончичев, услед јаког напрезања умре. После неколико дана умре и његова млада жена, која је све тешкоће и непријатности тога пута заједно с њим искусила. Пошто ту проведу страшну зиму у подземним колебама они што су остали живи врате се идућег лета у реку Лену.

У лето године 1739 и по други пут крене се једна експедиција под командом лајтнанта Шаритона Лаптева од реке Лене да обиђе полуострво Тајмир, те да се састане са оном експедицијом која је ишла од реке Оба према истоку. Првога лета стигне до 76 степена и 47 минута, одакле се видела напред земља са високим бреговима према северо-западу, но како је било доцне да се даље путује; то проведу зиму у заливу Чатанци. Идућег лета лед разбије лађу те тако њени путници бише принуђени да се преко леда врате натраг у прошли зимњи стан. Са ванредном издржљивошћу, лајтнант Лаптев настави са својим крманошем Чемоксином и геодетом Чекином идућег пролећа своја испитивања и то на саоницама које су вукли северни пси. Они доспеше тако до тајмирског залива па обиђоше његову обалу пошав према истоку но не могаше dospети до крајњег врха Тајмирског двогубог полуострва. У јесен године 1741 дођоше сви у Јенисеј. Идуће године покуша опет и Чемоксин допре на саоницама до предгорја Фађејевог откривеног 1739 но северни врх његов не могаше опловити. Од тог доба само је Мидендорф године 1843 достигао обале тајмирског залива; но даље није могао продрети.

Често пута су и Швеци слали своје експедиције на север но од свију шведских похода ни једно човечије око није угледало предгорје Чељускиново т. ј. северо-источни врх старог света.

Прва експедиција, која је пошла из реке Лене на исток према Беринговој мореузини није отишла далеко. Још у првој зими поразболевају се мрнари од скорбута и од 52 човека осташе само њих 9 у животу, од којих већина умре у путу враћајући се у Јакуцк. Године 1736 под управом лајтнанта Лаптева послаше други поход, па се и овај идућег лета врати без икаквог успеха. Кад је Лаптев и после овога пошао опет испало му је за руком да допре првог лета до Индигирке а другог до Колиме; но сви његови покушаји да још даље продре на исток осташе без успеха. Кад виде Лаптев да су му сви покушаји, да оплови источни врх Азије, узалудни, онда се он преко нижњег Колима врати у Анадир.

Још пре тих научних експедиција више пута су покушавали Козаци, трговци и ђурчије да од Лене и Колиме даље продру на исток. Међу свима њима највећма се одликује један Козак по имену Семен Дешњев. Он је био одређен да путује као заступник

владе са једним друштвом трговаца и ђурчија који надајући се на добит у години 1647 пођоше на лађама из Колиме, да траже Анадир за који се онда само знало да утиче у ледено море. Због великих гомила леда та се експедиција врати натраг још исте године не свршив ништа.

Одма идуће године покушај се понови. Спремљено је било 7 лађа од којих одма у почетку путовања пропадоше четири. Друге две пропадоше доцније а њихово људство које помре од скорбута, а које помлатише Чукчи. Међу тим Дешњеву испадне за руком да приспе у Берингову мореузину и да оплови источно предгорје. После дугог крстарења са својом лађом осујеј источно од Анадира прву руску насеобину. Њему припада заслуга што је пронашао источни врх Азије. Осим Дешњеву ником више није испало за руком да оплови Чукчанску земљу или северо-источни део Азије па ни самом Берингу, по коме се погрешно прозвала 1728 године она мореузина што дели Америку од Азије. Исто тако ни Кук у години 1778, па ни Билинг у години 1787 не могаше дотле допрети.

О оним острвима што леже на северу од Јане и која се данас зову »Ново-сибирска« острва постоје многе приче међу тамошњим становницима. Готово ни један козак нити »промишљеник« није се вратио натраг док није достигао до њих, међу тим у ствари враћаху се сви празних руку или са врло сумњивим подацима. Тек године 1773 један руски трговац по имену Лехов откри по њему названо »Котелно острво« и то највеће из целе Ново-Сибирске групе. Године 1805 нађе Сенников Фађејево острво које се налази источно од Котелног, а 1809 Хеденстрем открије остала острва Нове Сибирије. Овај је, заједно са многим искусним геодетима и козацама међу којима је најзнатнији Пшеницин, испитао године 1809 до 1811 на саоницама целу групу тих острва. Ова група стече велики значај од грдних количина фосилних слононих костију које се ту налазе наслагане и рад којих сваке године многи трговци руски и дан данас путују у те северне пределе, те их одапде износе, па после растурају по целој Европи.

Међу становницима источног дела Сибирске обале од више векова постоји неко старо предање о некој великој земљи, која лежи према северу но не баш здраво далеко. Чукчи тврде, да се та земља, кад су дани ведри може и видети са предгорја Јаканског. Шта више они причају да се отуда доселило читаво једно племе.

Подстакнута толиким значајем оних предела, и сигурном надом да има још других слободних земаља, пошље руска влада два добро образована официра морине лајтнанта Анжуа и лајтнанта Врангела да испитају од год. 1820 до 1824 цео нови предео од Лене

до близу Берингове мореузине. Апжу је обишао обале и море од ушћа реке Лене па до Индигирке, а за тим целу групу Новосибирских острова. Врангел прошао је пак од Индигирке до острва Коључина.

Обојица путоваху првог пролећа у најладније доба године на саоницама по разним местима у северном правцу, но не могоше никако много отићи у напред јер им сметаше танак лед а по где где и вода. То је искусио сваки од оних путника, који је полазио од сибирских обала према северу.

Од оних баснословних земаља, не могоше ни један ни други путник открити ништа. У наше доба изнечена је опет вероватноћа да постоје неке земље према северо-западу од Берингове мореузине. Године 1867 један капетан Американских китоловаца, по имену Лонг открије јужни део неке веће земље и вели да се она далеко пружа у северном правцу, но крај јој не могоше видети. По теорији Петерсмана то би био један део Гренланда, који се преко пола пружа према Беринговој мореузини. Али многе друге околности а нарочито хидрографске природе, говоре против тог мишљења.

У опште узев све раније експедиције на север нису много допринеле да се што више рашири наше знање о том делу наше земље, јер све до пре кратког времена нисмо знали готово ништа о северном врху Азије; а о њеној околини према истоку и западу тек врло мало. У след таког неуспеха готово свију руских експедиција, овладало је било мишљење да је западни пролаз у Сибирско Ледено море, Кариско море и северни део »Нове земље« тако непроходан да су називали тај предео »сибирским леденим зидом«.

То погрешно мишљење пало је тек онда од кад су мрнари и ловци северне Норвешке, ловићи тамошњу дивљач све већма продирали напред у колико је дивљач испред њих бегала. И тако године 1869 испале први пут за руком Серену Јоханезену да обиђе целу Нову Земљу. Год. 1871 понови то исто Карлзен, наиђе на пристаниште у коме је можда пре 300 година Барент провео зиму и донесе његове заоставштине натраг у Европу. Три брата: Јоханеза, Карлзен, Илве, Мак, Торкилдзен и многи други пропловише у годинама од 1868 до 1871 поново у свима правцима Кариско море.

Кад се из тих похода увидело, да се може ићи и даље на север, онда Аустро-Угарска влада одреди једну претходну експедицију на Норвешкој лађи »Исбјерну«, и тој експедицији испале за руком да нађе море између Шпицберга и Нове Земље, које до тада није било познато и које је на по где којим местима било без леда и до 79 степена ширине.

Према оваком успеху те преходне експедиције, изради се план за главну Аустро-Угарску експедицију на север. Главна цель била јој је да оплови предгорје

Челускиново и да испита Сибирско Ледено море у источном правцу. Они су претпостављали да ће на обалама сибирским наћи воду без леда, и да ће тако моћи допрети до Берингове мореузине, а то су оснивали на томе што ту утичу многе реке, као: Об, Јенисеј, Лена, Јања, Индигирка и Колима. Јер неке од тих река извиру у јужним пределима Сибирије где преко лета влада врло висока температура, а осим тога оне уносе у северно ледено море све оно што падне из неба, те су тако више температуре но сам лед. Само Об и Јенисеј, које врло близу једна до друге утичу у Кариско море, квасе толики предео који је већи од оног предела кроз који протичу све реке Средиземног мора.

Тим околностима и искуством од године 1871. подкрепљен план Аустро-угарске експедиције, би поднешен у једном предавању царској академији наука у Бечу, која га и одобри.

Та се експедиција крене 1872. године на лађи »Тегетофу«, по та година била је врло неповољна за такво предузеће. Она је била тако ладна да се »Тегетоф« замрзне већ на оном месту северног мора, где се пре једне године а и после две године, а такође и раније, није нашла ни једна санта леда. На тај начин та експедиција би осујећена и »Тегетоф« не могоше да потврди или обори ону претпоставку, на којој је и основана била та експедиција, јер се замрзао много пре, но што је дошао у слив горе помених северних река.

У врло племенитој цели, да нађе траг аустро-угарској експедицији, пође 1874. године један енглески богаташ, капетан Уигине, из Сундерланда, кроз кариски пролаз и допре, прошав поред Симоједске обале, до Белог острва, које је близу ушћа реке Оба. У свом повратку показао је он први да се може комуницирати са Обом и Јенисејом, и показа ону везу, која је у ранијим вековима постојала између Белог мора и речених река.

И заиста идућег лета професор Норденшилд први одведе једну лађу у Јенисеј, прође реком уз воду и дође сувим у Европу натраг. Од тог доба је више пута то чињено. Прошних лета више трговачких лађа одлазиле су у Јенисеј, натоварене европском робом, а враћале се натраг натоварене сибирском. И тако се сад може сматрати да је са свим отворен и врло практичан морски пут између Сибирије и Европе, са тим само изузетком, што је он у по неким ладним годинама врло отежан а по кад што и са свим немогућ.

Потпомогнут својим искуством и успехом у кариском мору и у горе споменутом сливу река, намисли Норденшилд да изведе прошлогодишњу експедицију на северни пол. Но пре но што се упустимо

у излагање тог похода, да се мало изближе упознамо са тим човеком, коме имамо да благодаримо готово на свему оном, што знамо о околини севернога пола. У исти мах споменућемо и ранија његова путовања која истина нису од великог значаја али су много допринела да се ова последња експедиција изврши са такм добрим успехом.

Адолф Ерик Норденшилд рођен је 18 новембра 1832 године у Хелсингфору, главној вароши Финланда, а потомак је једне породице у којој је била из старих времена развијена љубав спрам природних наука. Та је особина прешла и на младог Адолфа Ерика и допринела је, заједно са великим збиркама природњачким и упуством његовог оца толико, да је 17 годишњи младић могао са ретком спремом ступити на универзитет у Хелсингфору да изучава минералогiju и хемију. Чим је свршио универзитет добије одма и службу на њему, но то не потраја дуго јер се наскоро завади са руском владом, а то му даде повода да се исели у Шведску. Није много прошло а већ се Норденшилд спрема за своја северна путовања. Још године 1858 учествовао је у једном походу, који је предузео и водио Торели у Шпицберг и на коме су нађени многи зоолошки, ботанички и геолошки предмети. Кад се врати Норденшилд, буде постављен за професора и чувара минералшког одељења краљевског музеума. После три године (1861) путовао је опет у Шпицберг, којом приликом је испитао северни део те земље. Кад се после три године поново спреми једна шведска експедиција на север, Норденшилду би поверена управа над њом. Том приликом је тако мало било леда по мору, да се он надао да ће достићи врло далеко на север. Ма да су све прилике биле овога пута врло повољне, опет ни та експедиција се не изврши до краја јер се сусрете са седам чамаца у којима су били мрнарци трију лађа населих на источној обали Шпицбергена, које бежу пошле у лов на китове. Тим јадним људима ваљало је помоћи а то се могло само повратком у Норвешку.

Но он поче мислити о томе опет године 1868. Богатом помоћу од стране државе а и неких приватних богаташа, Норденшилд је био у стању да поведе нову експедицију и 7. Јула укрца се на лађу »Созију« у Готенбургу. Путовање је ишло сретно и 9. Септембра доспе до највише до тада достигнуте географске ширине до 81° и 42'. Но сад лед препречи свако даље напредовање; сви покушаји да се отклоне препреке не испадеше за руком и није дуго трајало кад се лађа оштећена у једној бури мораде вратити натраг.

Ма да су и та досадања предузећа Норденшилдова била од доста велике вредности, опет су она била само спрема за ова која сад долазе и која су у све већем размеру изведена. У својој последњој ек-

спедицији уверио се да нема мора све до северног пола, те тако да се не може до њега лађом допрети. Тај негативан резултат није задовољио ни Норденшилда ни његове пријатеље, с' тога он поче стварати са свим друге планове за своје путовање. Намислио је да проба да на саоницама допре што може даље. Најзгодније место да се извезе на суво било је Шпицберген; северно од Шпицбергена налазе се »седам острва« па је мислио да на једном од тих седам острва савида једну кућу за зимовник и да тако одма у пролеће предузме даљи пут на саоницама. Колико се својски занимао Норденшилд са тим путовањем и плановима показује то, што је он само за то отишао у Гренланд, да види да ли је боље да вуку саонице гренландски пси или северни јелени; ту се реши за последње. У исти мах тим путем је испитао изближе и Гренланд; нарочито је он најдубље продreo у ту земљу но ико пре њега да испита што је могуће боље тамошње околности односно леда.

Ово пројектирано велико предузеће само је тако могло бити извршено што га потпомаже шведска влада и многи приватни људи међу којима вреди споменути О. Диксена. Влада му није дала само знатне новчане помоћи, него му је ставила на расположење и две са свим спремне лађе. Али осим тога морао је узети под кирију још једну лађу у којој је сместио нужне ствари за зимницу. Најзад било је све спремно и 4. Јула 1872 године обе лађе »Понхем« и »Гладан« отиснуше се из пристаништа у Готенбургу са највећом надом да постављену високу циљ потпуно постигну. У први мах путовање је ишло срећно и без икаквих препрека. На Шпицберг дођоше брзо и како је до зиме било још доста времена, то Норденшилд употреби то време да што боље испита западну обалу тога острва. Но у том најрадоснијем расположењу доспеше путницима на скоро непријатне вести. Још 9. Августа дознаше од лађа које долазише са севера, да је стање леда северно од Шпицбергена много не повољније но и кад до сада. После неколико дана припре и трећа лађа са четрдесет северних јелена и осталом спремом и одма се предузе путовање даље према северу. Морало се покушати да се пробије лед који је непрестано куљао на југ. Покушај пропадне и лађе се морадоше у неколико вратити натраг. И други покушај не испадне добро за руком и тек у трећем покушају могоше да преведу лађе у згодно пристаниште на северној обали Шпицбергена где стигоше 3. септембра. Пошто под тим околностима није било могуће ићи даље према северу до »седам острва«, зато бише принуђени да ту презиме и одма од понешеног материјала направише кућу на згодном месту. Кад су све ствари изнешене биле на суво, требало је да се лађа »Гладан« и она што је носила материјал врате

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

натраг. Али баш у оно доба кад је требало да се лађе крену подиже се таква бура да се није могло ни помислити на одлазак; и док се чекало да се бура сврши дође лед. »Око подне тога несретног дана« вели Норденшилд, није се нигде могло видети, ни у мору ни у заливу ни толиког пролаза да би и најмањи чун могао проћи а камо ли лађа од обичне величине; на свакој страни не беше ништа друго до грдне масе леда.« Сад се већ, увидило да све три лађе морају ту да презиме и рачунало се да ће рана до нове помоћи шведске за 67 људи достићи, кад 30 септембра дођоше шест људи као изасланици других шест лађа, које све взненађене, и затворене ледом морају ту провести зиму, за то траже помоћ од шведске експедиције. На тим лађама је било 58 људи. Под таким околностима било је немогуће спасти те људе, а да сама експедиција не дође у опасност. Но поред све те несреће у једној бури одбегну сви северни јелени од којих се врати само један те тако нестане ни скорашњег меса. На срећу почетком новембра наступи блажије време, тако да су затворене лађе могле наћи отворену воду.

У октобру затече експедицију дуга зимња ноћ и сад је сва брига била управљена на то да се са средствима мудро располаже, и да се на све пази, да би се само одржало здравље код људи. И запоста код свију је здравље било врло повољно. Само један морнар умре; а скорбурт, који се непрестано враћао преболевао се врло лако.

У току тог времена више пута је нестајало леда али лађе при свој жели не могоше се маћи, јер или није било у то време месечине без које се не може нигде човек кренути у северним пределима, или кад је месечина била, онда је опет лед и бура спречавала одлазак. Да би се здравље одржало, морали су редовно радити и излазити у поље а то је доста припомогло те се код морнара одржало и расположење и веселост. У таком послу проведоше сви целу зиму и 13. Марта први пут угледаше сунце; већ после неколико недеља беше се тако високо издигло и толико је дуго остајало над хоризонтом да више није било ноћи. Сад се брзо почеше спремати да путују даље на север на саоницама. Ма да нису имали северних јелена, опет су хтели да иду и без њих. 24. Априла Норденшилд одреди три оделења људи; два од њих требала су да се после извесног времена враћају натраг а треће редовно да прати њега. Али сад се гомилаше препреке на препреке, саонице се поломише, људи се поразболеваше те се морадоше вратити натраг; снежне буре наступаху сваки час, а то је много успоравало даље путовање. Једва најзад дођоше до оба најужнија острва из групе »Седам острва;« са једне висине могао се прегледати велики предео који је сад имао врло жалостан изглед. То су биле само безкрајне

нагомилане масе леда преко којих се није никако могло напред. Све те околности принудиле су Норденшилда да се врати натраг. Но да не би цео труд и посао био изгубљен, избере Норденшилд за повратак пут око источног острва Шницбергена који је врло мало био познат, на коме је провео више од 40 дана и на коме се имао да бори са врло многим прегрекама, тешкоћама и опасностима, но који је у исти мах врло богат научним резултатима. Најзад 29. Јула састане се опет цела експедиција.

До тог времена они што су остали у заливу проводили су тешке дане. Ма да је био већ мај, опет је ладноћа износила још — 10° цел., сунце није могло разгапати густу маглу, а леда је било све више. Стање је било још жалосније кад поче нестајати хране, усљед чега наступи скорбут и то нарочито међу онима који су били на оних лађама што се хтедоше прошле јесени вратити натраг, но које је лед изненадно затворио. Тек у другој половини тог месеца мало се разведри, а температура постаде блажија; 6. Јуна видеља се једна лађа која им се приближаваше, ова им донесе само разних вести, но са раном могла им је врло мало помоћи. Друга једна лађа која дође у залив донесе им писма и ране из постојбине. Но при свем том остаде стање експедиције врло озбиљно, болест је преотимала мах а ране је било све мање; најзад дође помоћ 17. Јуна. Један богат Енглец по имену Ли Смес (Leigh Smith), који се још прошле јесени састао са експедицијом, хтећи да одржи реч пошао је одма да притече у помоћ Шведима. Болесницима биваше све боље и боље. Одма по повратку Норденшилдовом, могла је лађа »Гладан« и она што је носила опрему, кренути се на пут; »Полхелм« је морао остати још неко време на обали Шницбергена. Неколико пута пропутује Норденшилд по тој околини ка западу и северу (до 80° и 22') и 18. Јула опрости се са заливом. Уз пут се Норденшилд на више места задржавао, тако да тек 29. Августа приспе натраг у Готенбург.

Пошто је Шницберген био доста тачно испитан, скрене Норденшилд своју пажњу на онај део поларног мора што лежи северно од Сибирије. Кариско море на истоку од Нове Земље држало се дуго време да је непроходно те тако беху природне особине тога мора и његових обала још сасвим непознате. О трошку О. Диксона из Готенбурга би спрењена једна мала норвешка лађа (»Превен«) на којој Норденшилд 9. Јуна 1875 године остави пристаниште Томзу. Противни ветрови задржаше лађу и она тек после пет дана достигне до западне обале Нове Земље. Путујући по њој према северу и чинећи према приликама нека научна испитивања дође Норденшилд до Маточкина, а то је мореузина између северног и јужног острва Нове земље. Пошто је она била још пуна леда, он врати лађу

према југу; и кариски пролаз био је замрзнут а јака североисточна бура спречавала је свако даље продирање према истоку. Првих дана месеца августа пође »Превен« кроз Југоров пролаз између Фестланда и острва Вајгача и нађе кариско море без леда. Ту дође до полуострова које Самоједи називљу Јалмал, и које дели кариско море од обског залива. Од Јалмала пође »Превен« према северу док га грдне множине

леда не принудише да савије на југоисток. 15 августа Норденшилд под шведском заставом баца котву на северном врху утока реке Јеписеја и с тим постигне оно што су многи путници од више стотина година узалуд тражили. То пристаниште назове Норденшилд »Диксоновим пристаништем.« Одавде се Норденшилд врати натраг и 3 октобра срећно стигне у Тромзу одакле је пошао. (свршише се).

КЊИЖЕВНОСТ

Најновија немачка књижевност о школским питањима.

(НАСТАВАК).

Број новина, које се баве само школским стварима, јако је унапређен једном новом установом. То је *Revue internationale de l'enseignement* publiée par la société de l'enseignement supérieur Paris G. Masson. Ова дружина закључила је да свој журнал који већ 3 године излази удеси као велике новине, које ће бити посвећене вишој настави свију образованих народа, те да на тај начин веже све народе једном духовном везом. У ту цел је друштво образовало велики редакциони одбор, у који су ушли чувени научари и школски људи француске, а као дописници ангажовани су на страни прваци школе. На врху је управе овога завода г. Патер председник друштва и генерални секретар Лавис, главни уредник је Едмон Драјфус - Бризак. Те новине излазе годишње у 12 свезака са по 7½ табака и то сваког 15-ог. (Цена је 24 динара годишње). Садржина дели се на шест одељака: 1. Хроника француске школе, 2. Објасњење питања разне врсте, која иду у круг универзитета, гимназија и реалака, 3. Извештаји о радњи друштвеној, 4. Важна званична акта која се тичу више наставе, 5. Библиографија, 6. Извештаји из страних земаља (*La correspondance internationale*.)

Да би у неколико показали како су у пет првих свезака заступљени поједини одељци поменућемо неке и неке чланке. У првом одељку, н. пр. г. Драјфус-Бризак претреса питање о реформама више наставе у Француској; у другоме одељку г. Сорел говори о факултетској настави у историји, а Бутми у државним наукама, г. Луји Химан пише о оснивању инстигута за вишу наставу у Белгији, г. Нелдеке о вишим девојачким школама у Немачкој, г. А. В. Хофман, ректор берлинског универзитета о подели философског факултета у секције, г. В. Холенберг о филозофској настави у немачким гимназијама, О. Вилман, проф.

прашког универзитета о вежбањима за припрему учитељских кандидата за средње школе у Аустро-Угарској и Немачкој. Даље, находимо прилоге за историју наставе, као што су: Дидеров план за организацију школства израђен за руску владу, изводи из списа претпрошлого века о настави у језуитским школама од Керитиа, Ла Шалоте-а и Лиге-а; некролог знаменитог романисте К. Ј. Брунса од Б. Стинтцинга, једна расправа од проф. др. А. Стајина о историји францускога права. Из одељка дописа помињемо: Писма из Енглеске, Швајцарске, Амстердама, Берлина, Бона, Липиске, извештаји о универзитетима бечком и амстердамском; а међу новостима налазе се notiце о антисемитској агитацији у немачким школама, реформе у школству рускоме, о универзитету Страсбуршком и Хервадском (у савезним американим државама).

Оволико биће дозвољено да се увиди како је корисан овај нов журнал и богат разноликом садржином а са своје јевтиноће може се потпуно препоручити.

Rethvisch Dr. Conrad, ordentl. Lehrer am K. Wilhelms-Gymnasium zu Berlin, der Staatsminister Freiherr von Zedlitz und Preussens höheres Schulwesen im Zeitalter Friedrichs des Großen, Berlin, Oppenheim 1881, 8°, VIII und 218 S. — (Петвиш др. Конрад редов учитељ Вилхелмове гимназије у Берлину: »Државни министар Цедлиц и више школство Пруске за време Фридриха великог«. Берлин код Опенхајма 1881). — Поједини одељци ове књиге изашли су у пруској годишњици и читани су с великим интересом. Писац је поред већ штампаног материјала, употребио и све друго што је нашао у краљевској државној тајној архиви у Берлину као и у архиви Јоахимталској гимназији. Цело дело дели се на три одељка. У првом одељку говори се о школству Пруске пре министра

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Цедлица. Разуме се да је слика ова тамна и ни у колико није похвална за Пруску. У толико већма она доказује од колике је користи био рад Цедлица, о коме се говори у другом одељку. То је главни део књиге који носи наслов: »Министар и његове основе за поправку »учења« и »нове мере.« Цедлица је Фридрих велики 6 јануара 1771 год. позвао за министра просвете и црквених послова. Тада му је било 40 година. Он је био човек бистра ума, пун нравствености одушевљена и енергије. Пошто је писац тако описао личност Цедлица, описује затим реформе наставних планова у класичким језицима, у помагању књижевности, за коју циљ је био позвао најодличније књижевнике, у историји, у завођењу добрих учебника, реорганизацији знаменитих школских завода, као што су: жоакимталска гимназија у Берлину, Колегијум фридриханум у Кенигсбергу, па затим прелази, писац, на најглавнији створ Цедлицов, на установу *Врховне школске колегије*, која беше оцепљена од цркве и образоваше самосталну највишу власт за наставу, па установу филолошког семинара у Хали, управу над којим беше поверио знаменитом Ф. А. Волфу, на се-

минар за више средње школе под управом Фр. Гедике-а, и најзад на завођење испита зрелости. Пуних 17 година управљао је Цедлиц просветном струком Пруске, докле га 5 јула 1788 не замени Велнер. Ма колико даје штетно било министровање Велнерово по школу Пруске, опет није он могао да уништи све оно што је Цедлиц за 17 година створио, јер људи, које Цедлиц беше позвао на врху наставне управе, беху силни знањем, па их не могаше уклонити са места на којима беху. После 10 година и Велнеровој управи дође крај.

За овом књигом помињемо: *Die Sammlung der Reden, welche der preussische Staatsminister Dr. Falk in der Jahren 1872—1879 gehalten hat. Fr. Kortkampff. Berlin.* (Збирка беседа, које је пруски државни министар др. Фалк држао у години 1872—1879. Берлин код Ф. Корткамфа. Свеска од 6 табака стаје 1 марка 20 фен). Беседе овога министра заузимају угледно место међу историјским споменицима онога доба када су говорене, јер тако звана ера фалкова чини свакојачко врло знаменити одсек у новијој историји пруске државе и немачке царевине. (Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

Опроштај др. Дитеса с бечким педагогијумом

Пуних 13 година управљао је бечком вишом учитељском школом др. *Фридрих Дитес*, који је преко лета 1868. год. у Готи, као томошњи управитељ учитељске школе и школски саветник, добио позив да дође у Беч и да се прими управе над педагогијумом, који се имао отворити о трошку општине бечке.

У фебруару ове године Дитес се беше јако разболео, услед опаснот запаљења плућа, па је с тога морао напустити са свим своја предавања и доцније отпрати само управничке послове. У осталом знао је он врло добро, да одбору општине бечке није више тако у вољи његов педагогијум који је 1868. год. отворен у духу читог и неприкривеног напретка. Тридесет година исповеда Дитес своја слободумна начела и зар је неко чудо што данас, кад у Бечу други дух спрема школу веје, не може више да остане на управи школе за коју је радио свом душом својом? Одбор општински признао је истина у јавној седници, да завод како је досад радио има великих заслуга за бечке и друге учитеље, али ипак је нашао за потребно да завод »из темеља реорганизује.« Томе Дитес нити може нити хоће да стаје на пут. Но, и ако се још не зна тачно како ће се бечки педагогијум реорганизувати, толико се поуздано сазнаје да ће његово ново уређење бити са свим другачије од старог. Услед тога Дитес се споразумео с одбором, те су га од 19. Јула ове године ставили у пензију Првог Јула о. г. он се опростио с наставницима и слушаоцима и из његовог опроштајног говора доносимо ово:

„Кад је пре 13 година бечки одбор општински

отворио ову школу, учинио је то у тој великодушности тежњи, да прокрчи пута поправци школа и да прибави снажне потпоре за ваљан сталеж учитељски. Ми нисмо никад губили из вида ту циљ овог завода нити смо икад заборавили у каквом је духу основан, а то је: да се спреме ваљани учитељи за свој позив, да се образују чврсти морални карактери, а с тим да се уједно подигне и друштвени положај учитељског staleжа. Дух у коме се овај задатак имао достићи, био је према намери општинског одбора дух слободе, разуме се по себи законите слободе, али свакако слободе која је иде у прилог човечијем развитку, тежњи за науком, образовању самосталног мишљења и сопственог убеђења. Та начела мислио сам да морам да очувам. Не само што би било противу мојих сопствених начела, него бих се показао и као неверник, да сам радио у другом неком правцу, не осврћући се на намере хваљеног одбора општинског. Човечије образовање није дресура, већ је слободно развијање, а пре свега морају и сами учитељи, којима је посао да спремају људе који хоће да буду поштени, да имају тврдих својих убеђења, своје сопствене воље. Никад ми није могло ни на ум пасти да стешњавам слободу вашег убеђења, ваше савести, да од вас тражим да држите да је бело оно што је црно или слатко што је кисело, или да вас учим да савијате свој врат пред шеширом каквог намесника¹ или испред ма каквог идола. Само оно што долази из унутрашњег убеђења, достојно је човека, достојно је онога, који се назове васпитач младежи. Што се мене тиче, никад у овом нисам крио шта мислим и шта држим да је добро и право. То ће барем сваки моћи за мном казати, да је свакад знао,

¹ Односи се на аустријског намесника у Швајцарској, Геслера.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

како стоји са мном. Наметао вам никад нисам своје убеђење; вагда сам излагао своје разлоге, напомињао сам и противничка мњења и наводио разлоге њихове, па остављао вам да бирате што хоћете. Друкчије ја не бих никад могао да радим, као што нисам ни радио. А ја мислим, да се друкчије и не може поступати према слушаоцима према којима смо не само дужни понашати се с поштовањем какво у опште доликује према човечијој природи, према осећању истине и према праву сваког човека, да има свог убеђења и да се држи истине, него према којима смо дужни понашати се с поштовањем и за то што су то слушаоци све сами зрели људи, учитељи и учитељке којима је ова варош поверила своје највеће благо и од којих се добру нада. Још мислим да је овакво понашање много допринело, те је ојачала воља и љубав, те се распламтело одушевљење за науком — морам вам признати, да никад нисам видео тако свесрдне преданости к штудијама као у овом — дому ја сам у том правцу многих доказа прибавио у потврду овога што рекох — Ни Недељом ни празником није било у овој школи ни једне празне собе, већ сам увек виђао толике гомиле штудената који се пахтише да се заједнички поуче још о овоме и ономе. Овде сам видео најлепшим начином засведочену кураж и сталност убеђења, и тако вас могу уверити, да ће ми у најпријатнијој успомени остати многобројни учитељи и учитељке који су у ову кућу долазили и из ње излазили. Шта ће од сад бити — не знам. Свакако моћи ћемо онима који иза нас дођу оставити ове просторије с најбољом савешћу: да их никад нисмо обешчастили никаквом ниском мишљу и никаквим ниским поступком својим. Вагда нам је стало било за тим, да идемо за светлошћу истине и да вагда знамо и осећамо шта је право и добро.

Као што не могу одрећи своје потпуно признање према бечким учитељима који су овде долазили да се даље у свом позиву усаврше и одавде излазили, исто тако морам олати своју срдачну захвалност оним честитим људима који су ме толико година у дужности овде потпомагали. Господа професори су за умерену награду отпављали ову трудну и трновну службу поред небројних и неуморних нападаја донста с највећом преданошћу и пожртвовањем, и кад би ми било у крви да коме завидим, морао бих завидети многим од њих на оном примерном понашању наставничком које сам у њих имао прилике да видим и да им се због тога дивим. Ову ћу господу сачувати вагда у најлепшој успомени, а могу се надати да ће се и они с радошћу сећати ове школе и свог рада у њој.

Ми ћемо моћи свакад, ма где да се нађемо, отворено и с мирном савешћу један другом у очи погледати. Међу нама је свакад било јасно све што смо имали, ми смо били отворени један према другом и у лепој сагласности међу собом, као што бива свуда где људи знају велику цељ којој ваља да теже; пријатељство међу људима не може бити дуга века. Ви пак, о томе сам уверен, овде сте склопили таквих пријатељских веза које ће трајати за цео живот. И тако се могу надати и могу желети, да ће и ова школа, и ако ја у њој не будем више боравио, цветати и напредовати као и пређашњих година. Не смемо ни по што збрисати наду да општински одбор, који је некада овај завод подигао с тако дивном великодушношћу, неће то расположење своје спрам ове школе и на даље сачувати. Та он је сам

изреком у својој јавној седници признао, да овај завод има врло великих заслуга својих, да је показао најбољег успеха, да њему варош има да је захвална на толиким ваљаним учитељским снагама и да се због тога мора и на даље одржати. Они пак људи који су примили на се ту почаст и дужност да отворе преуређење за које налазе да је потребно овој школи, нема сумње постараће се да одговоре тој вишој дужности које су се латили. И тако могу само пожелети да учитељи бечки и у напредак налазе овде извор, из кога ће присти не само више образовање за позив свој, него и свакидашњу, потребну храну за ојачање и весело вршење позива свога. Ја с моје стране бар нећу се ни мало променити у убеђењима и начелима, која су позната не малом кругу људи да их ја исповедам, јер немам узрока да изневерим своја убеђења и да мењам своја начела. Оно за чим сам до сад у својој служби тежио руководиће ме и даље у раду, и ако у другом облику. Особито ће ми на срцу лежати школа, а нарочито она школа која је најважнија, народна школа, а тако исто и учитељи народне школе. (Одобравање). Колико ми моје силе буду допуштале, ја ћу се трудити и од сад, да од своје стране допринесим што треба за даље образовање учитељског staleжа, и ако ће то бити у слободнијем облику но до сада, и биће ми врло мило и право, што ћу моћи и на даље делати на истом пољу, па макар за мном опет говорили, да »нисам ничији ни господар ни слуга.« Ако се моје поремећено здравље поправи, као што се надам (још ми се не умире), мислим да још ове зиме што иде држим један течај предавања, која ће бити, може бити, од интереса за учитељство. (Бурно одобравање). Мени је стало за тим, колико ми силе допуштају, да радим у том правцу, јер је наставнички рад свакад био мој најмилији рад, моја радост и моје опорављење. Међу тим није ми ни на крај памети, да конкуришем другим заводима, већ то чиним за то, што држим да ће оне тешкоће, које ће се појавити с намераваном реорганизацијом педагогиума, оставити за дуже време неких празнина, које сам ја као »кривац« готов да попуним. Учитељи у другој једној великој вароши, у Берлину, покушавају, угледајући се на бечки педагогиум, да подигну школу у којој ће се моћи даље образовати. Истина то није један завод који подиже тако велика варош, али је свакако отпочетак за велико дело, које ће будућност довршити. — Ако ли би нас постигло још непријатније искуство, него што је ово што смо претурили преко главе, сносићемо га достојанствено. На сваки начин бечки ће учитељи с највећом захвалношћу и радошћу признати старање хваљеног одбора општинског, које иде на то да донесе поправке у данашњим приликама.

Ја сам на крају своје данашње изјаве. Још ми је остало, да свима вама поново изјавим своју захвалност на труду и на привржености која ми је с толиких страна засведочена и да додам да особито и господа директори и учитељи обеју вежбаоница имају великих заслуга што се тиче практичног усавршења питомаца. Па и сам верни слуга овог завода заслужује од моје стране једну реч свесрдног признања. Не верујем да се икад могао наћи у сличном положају вештији, вернији и тачнији човек.

Још једном хвала вам од свега срца, и како се надам, да ћемо, ма како мутна будућност била, остати вагда бар у духовној заједници, завршујем речима: До виђења!« (Бурно одобравање).